

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

VLADIMÍRA MIKLOŠKOVÁ

V. ročník – kombinované studium

Učitelství pro 1. stupeň základních škol

NETRADIČNÍ ŠKOLNÍ ZÁPIS – POSOUZENÍ ŠKOLNÍ
ZRALOSTI

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Martina Fasnerová, PhD.

Olomouc 2011

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Lulči dne .....

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce PhDr. Martině Fasnerové, PhD., za odborné vedení práce, cenné rady, vstřícnost a ochotu.

Děkuji učitelkám základních škol, které mi umožnily zúčastnit se zápisu na jejich školách a pomohly mi realizovat výzkum.

Dále děkuji své rodině, která mne po celou dobu studia podporovala.

OBSAH

	Strana
ÚVOD.....	5
I TEORETICKÁ ČÁST	7
1 PROMĚNY ŠKOLY VE DVACÁTÉM A DVACÁTÉM PRVNÍM STOLETÍ...8	8
1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	9
2 ŠKOLNÍ ZRALOST.....	12
2.1 Fyzická zralost.....	13
2.2 Psychická zralost (rozumové a poznávací funkce, řeč).....	15
2.3 Emoční a sociální zralost.....	16
2.4 Školní nezralost.....	18
2.4.1 Odklad školní docházky, dodatečný odklad.....	19
2.4.2 Význam připravenosti dítěte v rodině a mateřské škole	22
2.4.3 Význam spolupráce rodiny, mateřské školy a základní školy	29
2.4.4 Edukativně stimulační skupiny pro předškolní děti	32
3 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	35
3.1 Zápis do školy	37
II EMPIRICKÁ ČÁST.....	39
4 CÍL A ZAMĚŘENÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	40
4.1 Cíl výzkumného šetření	41
4.2 Popis a analýza výzkumných metod.....	42
4.3 Hypotézy	43
4.4 Vyhodnocení jednotlivých hypotéz	44
4.5 Vyhodnocení jednotlivých položek dotazníku	47
ZÁVĚR	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	66
SEZNAM PŘÍLOH.....	68
ANOTACE.....	69

ÚVOD

Nástup do školy je pro dítě významnou událostí, která znamená zásadní změnu v jeho životě. Do té doby bezstarostné období plné her se mění. Po nástupu do školy již není domov jediným místem, kde je dítě vychováváno a vzděláváno.

Dětem, které navštěvovaly mateřskou školu, nebude dělat nástup do školy téměř žádné problémy. Škola v dítěti probouzí různorodé pocity. Některé děti jsou více citlivé a hůře si zvykají na nové prostředí, jiné novou situaci zvládnou bez potíží.

Aby se předešlo případným problémům a dítě si lépe přivyklo na danou situaci, musí rodina dítě na školu dobře připravit. Základem je dobře fungující rodina, kde je dítěti dáváno dostatečné množství lásky a pozornosti. Naopak nestabilní rodinné prostředí, kde je nedostatek lásky nebo špatná ekonomická situace, téměř vždy zaručuje, že dítě bude po nástupu do školy zažívat určité obavy, strach a hůře se bude v novém prostředí adaptovat. Bohužel, v poslední době takových rodin neustále přibývá.

Škola na dítě klade určité požadavky a dítě by mělo být připravené je zvládnout. Většina rodičů si klade před vstupem dítěte do školy otázku, jestli jejich dítě je pro školu dostatečně zralé. Někteří jsou ochotni a schopni naslouchat a přijmout názor odborníka, který objektivně posoudí zralost dítěte. Jiní mají pocit, že jejich potomek zralý pro školu je, odmítají názor jiné osoby.

Posouzení školní zralosti je věcí mimořádně odpovědnou a člověk musí brát v úvahu mnoho aspektů, které školní zralost ovlivňují. Dítě ovlivňují životní podmínky, společenské prostředí, výchovné vedení. Vývoj dítěte je individuální, každé dítě dozrává v dané oblasti s jistou odchylkou.

U zápisu do první třídy se posuzuje školní zralost nejen podle toho, jak dítě úkoly plní, ale je třeba přihlídnout k rodinné anamnéze, přidat názor učitelky mateřské školy a posouzení pediatra nebo odborníka pedagogicko-psychologické poradny. Všem jde o to, aby dítě bylo na školu připravené a jeho vstup do školy byl úspěšný.

Cílem diplomové práce je přiblížit problematiku zjišťování školní zralosti a připravenosti formou netradičního zápisu a následným výzkumným šetřením zjistit, které faktory ovlivňují rodiče při výběru školy pro jejich dítě.

Ve své práci jsem v první kapitole popsala historii školství v období po roce 1989, kdy došlo k zásadním změnám. Pozornost, která byla do té doby upřena na obsah učiva a především na kvantitu získaných znalostí a vědomostí, se v novém pojetí

soustřeďuje na osobnost žáka, na jeho individuální potřeby, příznivé klima školy a třídy, vzájemnou komunikaci učitele a žáků, samostatnost a rozhodnost.

Ve druhé kapitole jsou soustředěny informace o školní zralosti, školní nezralosti, odkladu školní docházky. Kapitola zahrnuje také význam připravenosti dítěte v rodině a mateřské škole a důležitost spolupráce rodiny, mateřské školy a základní školy při nástupu dítěte do školy.

Třetí kapitola obsahuje informace o školním vzdělávacím programu, vytváření školních vzdělávacích programů základními školami a zápisu do první třídy – především netradiční formě zápisu, kterou v současné době pořádají mnohé základní školy.

Ve čtvrté kapitole, empirické části, jsem si stanovila 3 hypotézy a vytvořila dotazníky pro rodiče. Výzkumným šetřením jsem se pokusila zjistit, podle jakých měřítek rodiče školu vybírají, jejich zájem o spolupráci se školou, a také postoje a názory na netradiční školní zápis.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 PROMĚNY ŠKOLY VE DVACÁTÉM A DVACÁTÉM PRVNÍM STOLETÍ

Pokud budeme hodnotit české školství před listopadem 1989, musíme si uvědomit především politickou situaci v té době. Podle různých výzkumů a zpráv existovalo mnoho problémů a nedostatků, které bylo potřeba co nejdříve odstranit.

Nejčastější bylo kritizováno, že škola nerespektovala individuální potřeby dítěte, centrální řízení škol, velký rozsah učiva, špatná komunikace mezi učitelem a žákem, autoritativní přístup učitele, důraz na podřízení se, poslušnost, frontální způsob vyučování, orientace na výkon dítěte, izolovanost školy od okolí.

Po roce 1989 nastalo období, kdy bylo potřeba změnit celkový systém školství, navázat jednak na vzdělávací tradice naší země, ale současně bylo nutné, aby proměna probíhala v souladu se začleňováním naší země do společné Evropy. Všichni v té době si uvědomovali, že tento proces bude trvat dlouho, protože změny měly být velké. A opravdu vzniklo velké množství odborných materiálů, projektů, které měly zajistit transformaci českého školství. Chyběla spolupráce při realizaci, a tak docházelo k chaosu.

V polovině devadesátých let také Ministerstvo mládeže a tělovýchovy České republiky vydalo svůj program na rozvoj výchovy a vzdělávání. Odborníky bylo navrženo, aby stát stanovil vzdělávací standardy, podle kterých by byly vytvářeny vzdělávací programy.

V roce 1995 byl zveřejněn „Standard základního vzdělávání“, ve kterém šlo o podobu povinného základního vzdělávání, kde stanovené cíle vzdělávání a vzdělávací obsah se měly stát východiskem pro schvalování vzdělávacích programů a učebnic. Cíle byly stanoveny v rovině poznatků, dovedností, kompetencí a hodnotové orientace žáků. U obsahu se jednalo o kmenové učivo, které bylo závazné pro dané vzdělávací programy. Standard přinesl do oblasti vzdělávání to, co české školství nutně potřebovalo. Konečně nešlo o osnovy, které byly závazné pro všechny. Byly stanoveny pouze základní mantinely pro všechny školy, aby byla zajištěna provázanost, srovnatelnost a prostupnost vzdělávání žáků základních škol. Už zde nešlo jen o rozsah vědomostí, ale především o rozvoj myšlení, dovedností učit se, vyhledávat a zpracovávat informace a chápat vzájemné souvislosti a vztahy. Standard základního vzdělávání byl podporován především reformně založenými učiteli, ale k vymezení kmenového učiva nedošlo a pro mnohé se zdál tento dokument nereálný.

V roce 1996 až 1997 byly schváleny tři vzdělávací programy pro základní vzdělávání: Obecná a občanská škola, Základní škola a Národní škola.

V programu Obecná škola (1995) byl kladen zřetel na individuální možnosti žáka, přiměřenost nároků na dítě, důležitost činnostních metod a prožitkového učení. Hlavním cílem byla celková kultivace dětské osobnosti a položení základů vzdělanosti. Byly silně zohledněny zájmy a potřeby dítěte, což kritizovali zastánci tradiční školy, a na druhé straně se vyskytly obavy, že Ministerstvo mládeže a tělovýchovy chce po určitém uvolnění opět vytvořit jediný vzdělávací program pro všechny školy.

Program Základní škola (1995) zpracoval Výzkumný ústav pedagogický v Praze a stal se nejvíce rozšířeným.

Program Národní škola (1997), vytvořený sdružením Asociace pedagogů základního školství ČR, využíval praktických zkušeností. Základním cílem byla výchova svobodného občana, využívání nových metod a forem práce. Součástí programu byl Katalog metod a forem práce – metodický zásobník nápadů. Tento program byl nejméně využívaný, a to z důvodu zpožděného schválení. V době, kdy se program dočkal schválení, už mnohé školy pracovaly podle již dříve schválených programů. Přijetí nového školského zákona se zkomplikovalo, a tak byl pouze novelizován.

Protože se změnil trh práce a struktura zaměstnanosti, bylo třeba změnit celý vzdělávací systém. Především bylo nutné se zaměřit na schopnost kritického myšlení, řešení problémů, schopnost sociální a odpovědnost. Ale ani v druhé polovině devadesátých let, i přes mnohé snahy, u nás neustále neexistovala ucelená vzdělávací politika, která by měla širší podporu.

V dubnu 1999 vláda České republiky schválila hlavní cíle vzdělávací politiky a byl zpracován materiál „Koncepte vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice“. Ale až vznikem „Národního programu rozvoje vzdělávání – Bílé knihy“ (2001) konečně začíná ucelená změna vzdělávání v České republice. Navazuje se zde na vše, co se podařilo v předchozích deseti letech. Bílá kniha se stala podkladem pro přijetí nového školského zákona v roce 2004 (561/2004 Sb.). Za důležité se považuje multikulturní výchova a výchova k demokratickému občanství ve sjednocující se Evropě. Je zde kladen důraz na autonomii školy, uplatnění tvořivosti učitelů a ředitelů.

1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Národní program pro rozvoj vzdělávání (tzv. Bílá kniha) udal směr, kterým by se mělo vzdělávání ubírat. V roce 2004 Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (dále

i MŠMT ČR) schválilo nové principy pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Vznikl systém kurikulárních dokumentů, které jsou vytvářeny na dvou úrovních. Státní a školské. „*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále i RVP ZV) je dokument, ve kterém jsou vymezeny konkrétní požadavky v podobě konkrétních cílů, obsahu a očekávaných výstupů v základním vzdělávání. Tento dokument je legislativně zakotvený v zákoně o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*“ (školský zákon č. 561/2004 Sb., [online] dostupný na <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>)

Ve školském zákoně je definována organizace základního vzdělávání. Školní docházka je povinná po dobu devíti školních let (§ 36 školského zákona). Základní vzdělávání má 9 ročníků a člení se na první a druhý stupeň (§ 46 školského zákona). Zřídit přípravné třídy základní školy pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné, mohou obce se souhlasem krajského úřadu (§ 47 školského zákona).

V RVP ZV se klade důraz na komplexní působení na žáka, vyvážený rozvoj v oblasti kognitivní, sociální, emocionální, volní. Obsah základního vzdělávání je vymezen v podobě očekávaných výstupů a učiva, které je nutné si osvojit. Přitom je kladen důraz na přiměřenost požadavků, uplatňování různorodé organizace a individualizace výuky, vytváření širší nabídky volitelných předmětů podle zájmů žáků. Každá škola by měla vytvářet příznivé pracovní, sociální a emocionální klima pomocí různorodých metod a forem práce a zaměřit se na užší spolupráci s rodiči.

Struktura, učivo a očekávané výstupy jsou rozděleny do delších časových období: 1.–3. ročník, 4.–5. ročník, 6.–9. ročník.

RVP ZV je otevřený dokument, který byl dotvářen podle zkušeností pilotních škol. Došlo tedy k decentralizaci škol. V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání je vymezen pouze závazný rámec a každá škola si vytváří svůj školní vzdělávací program podle zásad stanovených v RVP ZV a podle místních podmínek a potřeb. Pro školy byl vydán Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů (dále i ŠVP). Tento Manuál seznamuje s postupem tvorby školního vzdělávacího programu a uvádí jednotlivé příklady.

„Základní vzdělávání na 1. stupni usnadňuje svým pojetím přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka, včetně žáků se speciálními

vzdělávacími potřebami. Vzdělávání svým činnostním a praktickým charakterem a uplatněním odpovídajících metod motivuje žáky k dalšímu učení, vede je k učební aktivitě a k poznání, že je možné hledat, objevovat, tvořit a nalézat vhodný způsob řešení problémů“. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2005, s. 4)

Cílem základního vzdělávání je pomoci žákům, aby se naučili učit se a mít zájem učit se nejen po dobu školní docházky, ale po celý svůj život. Dále je cílem, aby žák dokázal svoje vědomosti a dovednosti aplikovat v praktickém životě, v konkrétních situacích. Při vzdělávání se neustále klade důraz na osobnost dítěte a individuální zvláštnosti každého jedince.

Proto se v další kapitole zaměříme na školní zralost a její posuzování v období předškolního věku dítěte. V tomto důležitém období musíme opatrně, citlivě přistupovat k diagnostikování a posuzování zralosti dítěte. Musíme brát v úvahu osobnost každého dítěte a vlivy, které na dítě působí a usměřují jeho vývoj.

2 ŠKOLNÍ ZRALOST

Školní zralost a kritéria posuzování školní zralosti jsou hlavním tématem druhé kapitoly.

„Tradičně se školní zralost týká téměř výlučně dítěte. Zkoumá se jeho aktuální kognitivní, percepční, sociální, pracovní zralost/připravenost, zajímáme se o vývoj v nejranějších stádiích vývoje, zjišťujeme zdravotní stav, lateralitu, různé aspekty řečového projevu, grafomotoriky apod.“ (Mertin, 2003, s. 219)

V šedesátých letech 20. století se začala školní zralosti věnovat větší pozornost než dříve. Poukazovalo se na to, že u každého dítěte probíhá vývoj jinak rychle. A proto se začala u dětí, které měly zahájit školní docházku, školní zralost zjišťovat. S tímto pojmem je spojováno jméno dětského psychologa J. Jiráska, který v roce 1964 vytvořil tzv. Orientační test školní zralosti, který se používá dodnes. Jedná se o modifikaci Kernova testu školní zralosti. Artur Kern ho v roce 1951 představil pod názvem Grundleistungstest. Jedná se o nejnámější test, ve kterém se dá v krátkém čase zjistit vývojová zralost dítěte. Podle Jiráskova testu kreslí dítě lidskou postavu, která musí mít hlavu, trup, horní a dolní končetiny. Dále dítě překresluje větu, která by měla být čitelná, překresluje určitý počet teček s daným rozmístěním. Tento test je nutné ještě doplnit o další činnosti, jako je rozhovor s dítětem, poznávání barev, odříkání číselné řady a jiné. Celá oblast zabývající se školní zralostí se dále rozvíjí.

Dalším pojmem je školní připravenost. Jde o úroveň schopností, vliv výchovy a prostředí. Kromě toho, že dítě zná některá písmena abecedy, umí mechanicky odříkat číselnou řadu nebo trochu psát, je důležité, aby dítě bylo tělesně zdravé, mělo základní hygienické návyky, bylo samostatné, zvědavé, mělo bohatou slovní zásobu a aby se na školu těšilo. Školní zralost znamená zralost centrálního nervového systému, kdy dítě dokáže odolávat zátěži, je emočně stabilní, dokáže se soustředit.

„Obecně lze chápat školní zralost jako takový stupeň vývoje tělesných i duševních vlastností dítěte, který je nutným předpokladem úspěšného zvládnutí školních požadavků. Je to jev komplexní, podílí se na něm vlivy vnitřní i vnější (maturace i subjektivní zkušenost)“. (Čížková, 1999, s. 84)

Až 98,4 % dětí navštěvuje mateřskou školu. Právě v mateřské škole mají možnost učitelky provádět pedagogickou diagnostiku zralosti dítěte. Učitelka je osoba nezaujatá a má výhodu v tom, že přichází s dítětem do každodenního kontaktu a může formou pozorování, rozhovoru, srovnáváním s vrstevníky rozhodovat o školní připravenosti

dítěte. Může provádět rodinnou anamnézu, kdy za pomoci dotazníků získá informace o domácím prostředí, sourozencích a rodičích. Pokud učitelka zjistí závažnější problémy ve výsledcích pedagogické diagnostiky, je nutné, aby je vhodným způsobem sdělila rodičům a doporučila návštěvu pedagogicko-psychologické poradny. V těchto poradnách pracovníci odborně posoudí školní zralost, ale je jen na rodičích, zda budou toto rozhodnutí respektovat. V minulosti se veřejnost, především rodiče, stavěla k předškolnímu psychologickému vyšetření odmítavě a rodiče často nesouhlasili s odkladem školní docházky. V dnešní době někteří rodiče žádají odklad školní docházky ve snaze prodloužit dítěti dětství. Pokud je ale dítě pro školu zralé a v mateřské škole zůstává další školní rok, nudí se. Potom je nezbytné, aby učitelka připravila individuální vzdělávací plán. U dítěte, které pracuje podle individuálního plánu, dochází k dalšímu rozvíjení dovedností, schopností. To znamená, že i další setrvání v mateřské škole je přínosné a vývoj dítěte nestagne. Na druhé straně je hodně takových rodičů, kteří i přes doporučení učitelky mateřské školy a pedagogicko-psychologické poradny odklad odmítnou. Dítě nastoupí do školy brzy a dochází k tomu, že nezvládá požadavky a nároky, které na něj škola klade. Takové dítě se špatně soustředí, nedokáže se podřídit kolektivu, učiteli, je hravé a zaostává ve výuce. Dítě nechce chodit do školy. Projevuje se to častým stěžováním si na bolesti hlavy, břicha nebo ranní nevolností. Rodiče jsou přesvědčeni, že na vině je škola. Neuvědomují si, že tuto situaci zapříčinili oni.

„Zahájením povinné školní docházky dítě přijímá novou roli školáka, což mu přináší kromě vyšší sociální prestiže i změnu životního stylu a zvýšení nároků. Role školáka není výběrová, dítě ji získává automaticky, a to po dosažení určitého věku a jemu odpovídající úrovni. Zařazení dítěte do školy znamená pro rodiče do jisté míry i potvrzení jeho normality.“ (Kropáčková, 2008, s. 25–26)

Mezi znaky školní zralosti zařazujeme fyzickou, psychickou, emoční a sociální zralost dítěte. Všechny jsou stejně důležité. V dalších kapitolách jsou podrobně popsány jednotlivé složky školní zralosti a možnost jejich vyšetření.

2.1 Fyzická zralost

Dětsí lékaři u všech pětiletých dětí provádějí předškolní preventivní prohlídku. Je sledována tělesná výška a váha, zrak, sluch, tlak, držení těla, ale i celková odolnost dítěte. Pediatr je kompetentní osoba, která může rodičům navrhnout vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, například v případě, kdy nelze vypořádat,

jestli je dítě pravák nebo levák. Vyšetření je nutné, aby se mohlo stanovit, kterou rukou se bude dítě učit psát.

„Kromě laterality ruky se zjišťuje i lateralita smyslových orgánů (očí, uší), kdy se rozlišují dva základní typy laterality: souhlasná (přednostní užívání stejné ruky a oka) a zkřížená – nesouhlasná (vedoucí je pravá ruka a levé oko nebo levá ruka a pravé oko).“ (Kropáčková, 2008, s. 20)

Dalším znakem, který se posuzuje, je rozvoj hrubé a jemné motoriky. Jedná se o celkovou hybnost organismu. Hrubá motorika je činnost velkých svalových skupin, jemná motorika zajišťuje pohyb rukou a prstů.

Hrubá motorika

V mladším školním věku se zpomaluje tempo vývoje hrubé motoriky, jsou zvládnuty základní dovednosti. Pohyby jsou plynulejší, přesnější a dítě dobře zvládá takové činnosti, jako je jízda na kole, bruslení nebo lyžování. V případě potíží je zapotřebí, aby rodiče více dbali na aktivní činnosti svých dětí a pravidelná cvičení.

Jemná motorika

Jemná motorika vychází z hrubé motoriky. Pohyb ruky postupuje k pohybům prstů. Dítě svoji jemnou motoriku zdokonaluje kreslením, malováním, modelováním, navlékáním korálků, manipulací s prvky stavebnice. Do oblasti jemné motoriky patří také oční pohyby, kdy při čtení a psaní se oči pohybují zleva doprava. Na základě očních pohybů lze vysledovat dyslexii.

Grafomotorika

„Dětská kresba představuje originální výpověď o psychickém světě dítěte, pomocí výtvarného projevu můžeme poznat lépe schopnosti dítěte, jeho problémy a v neposlední řadě nám výtvarný projev umožní seznámit se s tím, jak děti vidí svět, jak reagují a vyrovnávají se se svým okolím.“ (Čížková, s.76)

Ve druhém roce života se začíná rozvíjet kresba, dítě postupně kresbu zdokonaluje. V pěti letech dokáže nakreslit lidskou postavu, která má všechny podstatné detaily a přiměřené proporce. Kresba se používá jak při pedagogické, tak při psychologické diagnostice. Psychologové i pedagogové musí mít široké odborné znalosti, aby mohla být správná diagnostika provedena.

Ve školském zákoně č. 561/2004 Sb., § 36 je začátek školní docházky stanoven časově. Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po

dni, kdy dítě dovrší šestý rok věku, ale současně se klade důraz na tělesnou a duševní vyspělost dítěte.

Tělesný vývoj a zdravotní stav jsou nejčastějším kritériem při posuzování školní zralosti, ale nejsou nejdůležitější, pokud se ovšem nejedná o dítě nedonošené nebo oslabené. Pro zdravotně oslabené dítě znamená nemoc jak zatížení organismu v době nemoci, tak velkou psychickou zátěž při návratu do školy po nemoci, kdy musí zameškanou látku dohánět.

V době vstupu dítěte do školy se mění proporce těla. Prodlužují se ruce a nohy, protahuje se trup. Optimální tělesná výška je cca 120 centimetrů, hmotnost cca 20 kilogramů. Dítě začíná lépe ovládat svoje tělo. Jeho pohyby jsou přesnější. V tomto období se zjišťuje tzv. filipínská míra, kdy ruka natažená přes vzpřímenou hlavu dosáhne na ušní lalůček na druhé straně. Dokončuje se osifikace zápěstních kůstek, dochází tím k rozvoji jemné motoriky. Dále probíhá druhá dentice zubů (výměna mléčných zubů).

V další části se budeme zabývat psychickou zralostí, která je také velmi důležitá při posuzování školní zralosti.

2.2 Psychická zralost

Do této oblasti patří celá řada aspektů. Psychická zralost je ovlivněna vrozenými dispozicemi, rodinným prostředím, a pokud dítě navštěvuje mateřskou školu, tak i působením tohoto prostředí. Docházka do mateřské školy není povinná, ale předškolní děti jsou přijímány přednostně podle odst. 4 § 34 (školský zákon č. 561/2004 Sb.). V předškolním věku vnímá dítě věci kolem sebe jako celek, nedokáže se zaměřit na jednotlivé detaily a vlastnosti předmětů a jevů. Kolem šestého roku začíná dítě vnímat detaily, z celku vyčleňuje části a opět je skládá do původního celku. Je schopno analyticko-syntetické činnosti.

Zraková percepce

U zrakové percepce má velký význam vnímání figury a pozadí, kdy je dítě schopno soustředit se na jeden vybraný předmět a udržet ho ve své pozornosti, dokáže vyhledávat předměty podle tvarů, velikosti, barev. U dětí předškolního věku bývá zraková percepce většinou dobře rozvinutá, častěji mívají potíže v percepci sluchové.

Sluchová percepce

Jedná se o schopnost přijímat, rozlišovat a interpretovat zvuky ze svého okolí. V předškolním věku je tato schopnost ještě málo rozvinutá, ale s nástupem do školy, tedy v mladším školním věku, dochází k velkému pokroku v této oblasti.

Řeč

U řeči se zaměřujeme na slovní zásobu aktivní, tj. slova, která dítě používá ve své řeči, a slovní zásobu pasivní, tj. slova, kterým rozumí. U šestiletého dítěte je aktivní slovní zásoba 3–4 tisíce slov. V tomto věku dítě mluví ve větách, používá jednodušší souvětí, umí vše potřebné sdělit.

Podle výzkumů a zkušeností pedagogů se asi u 20–30 % dětí prvních tříd vyskytuje některá forma poruchy řeči. Nejčastější je dyslalie. Jde o nesprávnou výslovnost jedné nebo více hlásek. Pokud u dítěte přetrvává špatná výslovnost i kolem čtyř let, měli by rodiče vyhledat pomoc logopeda. Další poruchou je balbuties neboli koktavost. Jedná se o postižení plynulosti mluvení. Dítě opakuje první slabiku slova. Čím je koktavost způsobena a jak ji napravit rodičům sdělí odborník.

Opožděný vývoj řeči je porucha, která může být zapříčiněna zdravotními obtížemi, poruchami sluchu, málo podnětným rodinným prostředím.

Vývojová dysfázie, která vzniká poruchou centrálního nervového systému (dále i CNS), není zatím přesně definována. Je narušena řeč a léčba vyžaduje spolupráci foniatra, neurologa a psychologa.

Paměť

Důležitá je kapacita paměti, kdy dítě je schopno především záměrně si zapamatovat určité množství informací. Záměrnou paměť můžeme procvičovat například pomocí básniček a her. V předškolním období dochází ke změně myšlení, kdy dítě nepotřebuje tolik názorných ukázek. Začíná myslet více logicky. Chápe svět kolem sebe více realisticky. Pokud je dítě fyzicky a psychicky pro školu zralé, musíme se ještě zaměřit na emocionální a sociální zralost. Někteří odborníci považují tyto dvě oblasti za důležitější než zralost fyzickou a psychickou.

2.3 Emoční a sociální zralost

Dítě, které nastupuje do školy, by mělo být emočně zralé. V opačném případě dochází k velkým problémům, které mohou dítě provázet po celou dobu školní

docházky. Rodiče často vytvářejí u dítěte náskok ve čtení, psaní nebo počítání, ale neuvědomují si, že mnohem důležitější je, aby dítě bylo dobře připraveno po stránce emoční a sociální. Měli by dítěti vytvořit příznivé rodinné zázemí, kam může jejich dítě přijít v případě, že se chce pochlubit nebo si postěžovat. Dítě, které je emočně zralé, zvládne odpoutat se na nějakou dobu od matky, rodiny, i když rodinné vztahy zůstávají i nadále základem citové jistoty, a vytvářet si vztah s vrstevníky a učiteli, umět komunikovat, prosadit se ve skupině, podřídit se a přizpůsobit, umět pozdravit, děkovat, vykat dospělým osobám. Pokud je dítě emočně zralé, dokáže se podřídit novému režimu, usměrnit svoje potřeby a postupně zvládat nároky, které na něj škola klade.

Dítě v období nástupu do školy je většinou optimistické, méně impulzivní, slábne jeho zaměření pouze na sebe, dokáže kontrolovat svoje city. Dále by mělo zvládnout případný neúspěch. Nástupem do školy začínají dítěti každodenní povinnosti, které by mělo umět odlišit od hry. Velmi důležitá je schopnost udržet pozornost při plnění úkolů, v tomto věku je to asi 10–15 minut, a dokončit zadaný úkol. Předškolák se zajímá více o sebe a vlastní úspěch, ale v období mladšího školního věku si začíná uvědomovat pocit spoluzodpovědnosti za úspěch skupiny nebo kolektivu. Navazování kamarádských vztahů je v tomto období spíše nahodilé a krátkodobé. Vztah k učiteli je nekritický, dítě učitele obdivuje a svoji náklonnost dává často najevo. Sebeobslužnost je samozřejmým předpokladem pro nástup do školy, i když mnozí rodiče tyto návyky přehlížejí. Dítě by se mělo umět samo najíst, obléct, zavázat tkaničky, dodržovat základní hygienické návyky.

„Škola je instituce, která se dítěti zcela zákonitě jeví jako velmi mocná, mocnější než rodiče, protože i oni musí její rozhodnutí respektovat. Ve škole dítě získává nové role, které pro ně mohou mít různý osobní význam, mohou být různě uspokojující či zatěžující:

- *roli školáka, tj. dítěte, které už chodí do školy a vzhledem k tomu získává určité sociální postavení. Jde o obecnější roli, která v sobě zahrnuje následující a více diferencované role;*
- *roli žáka určité školy a konkrétní třídy;*
- *roli spolužáka, vymezující vztahy k dětem, které chodí do stejné třídy.“*
(Vágnerová, 2005, s. 283)

V případě, že je dítě pro školu zralé, potom rodina, mateřská škola a základní škola nemusí řešit, zda dítě do školy nastoupí nebo nenastoupí. V opačném případě mluvíme o školní nezralosti, která je popsána v další kapitole.

2.4 Školní nezralost

O školní nezralosti mluvíme v případě, kdy rodiče, učitelka v mateřské škole nebo pedagogové při zápisu do školy zjistí, že dítě má určité problémy, které se mohou projevit například při hře, kreslení, mluvení, psychickými potížemi při pobytu v mateřské škole atd.

Projevy školní nezralosti a její příčiny

U dětí, které jsou nezralé v oblasti intelektové nebo sociální, jde o souhrn znaků, které můžeme definovat jako školní nezralost. Jde-li jen o dočasné zastavení nebo nerovnoměrné zrání, můžeme předpokládat, že pokud dítě dostane odklad školní docházky, v mateřské škole bude pracovat podle individuálního vzdělávacího plánu, za rok vyzraje. V tomto čase ale musí úzce spolupracovat rodina, mateřská škola, psycholog, pediatr, popřípadě logoped.

Příčiny školní nezralosti:

- nepříznivé výchovné podmínky v rodině;
- opoždění somatického vývoje;
- neurotické příčiny;
- poškození CNS;
- vrozené nebo získané vady.

Jestliže je příčinou školní nezralosti špatné nebo nedostatečné výchovné prostředí, projevuje se to u dítěte nejistotou, nesamostatností, vzpurností nebo chudou slovní zásobou. Nejčastěji dochází k zanedbání péče v rodinách z nižších sociálních vrstev, nebo naopak v rodinách s vysokou intelektovou úrovní rodičů, kteří se při výchově snaží zajistit dítě po stránce hmotné, ale nejsou schopni potomkům věnovat svůj volný čas. Nedostatky v somatickém vývoji mohou být různé. Od často se opakujících nemocí, alergií až po závažné úrazy. U dítěte tělesně oslabeného je velká pravděpodobnost školního selhání. Jestliže často pobývá v nemocnici, nedostává se mu dostatečného kontaktu s vrstevníky a jeho aktivity jsou značně omezeny. Neurotické potíže se projevují u dětí v psychicky náročných situacích. Pokud dítě dostane úkol, výsledky jsou nižší z důvodu selhání neurotického mechanismu.

„U neurotických dětí je největší nebezpečí školní traumatizace. Proto velmi záleží na včasné diagnóze a zahájení psychiatrické léčby ještě před vstupem do školy.“ (Jirásek, 1968, s. 77)

Poškození CNS se projevuje nedostatečným mentálním vývojem, špatným grafickým projevem, nesoustředěností, neklidem a střídáním nálad na jedné straně, na druhé straně má dítě poměrně bohatou slovní zásobu a dobré rozumové schopnosti. Příčinou poškození CNS může být poškození mozku v prenatálním, perinatálním nebo postnatálním období. Tuto poruchu lze dobře diagnostikovat pomocí Jiráskova orientačního grafického testu školní zralosti. Děti, u kterých je diagnostikováno poškození CNS, nemusí být zařazovány do speciálních škol. Při dobré spolupráci rodiny, školy a specialistů lze dítě úspěšně integrovat do normální školy.

Další problematikou jsou specifické poruchy učení, které způsobují selhání dítěte ve škole.

Specifické poruchy učení je soubor poruch, které se projevují při osvojování mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování a počítání. Stanovení diagnózy specifických poruch učení je možné teprve v období nástupu dítěte do školy, protože zatím neumí číst, psát a počítat.

Některé specifické poruchy učení:

- dyslexie – specifická vývojová porucha čtení;
- dyskalkulie – specifická vývojová porucha matematických schopností;
- dysgrafie – specifická vývojová porucha psaní;
- dysortografie – specifická porucha pravopisu;
- dyspraxie – motorická neobratnost;
- dysmúzie – specifická porucha hudebních schopností;
- dyspinxie – specifická vývojová porucha kreslení.

Některé typy poruch vznikají na podkladě lehké mozkové dysfunkce. Dítě může mít problémy jen v určité dovednosti, někdy se poruchy kombinují.

„V zahraničí se hojně používá pojem rizikové dítě k označení jedince i skupiny dětí, u kterých lze z jakýchkoli důvodů předpokládat selhání ve škole. Označení rizikové dítě není nálepkou, ale signálem k tomu, aby dítěti byla věnována speciální péče.“
(Zelinková, 2001, s. 113)

2.4.1 Odklad školní docházky, dodatečný odklad

Pokud není dítě dostatečně vyspělé jak po stránce tělesné nebo duševní, mohou rodiče požádat o odklad školní docházky (§ 37 školského zákona č. 561/2004 Sb.). O odkladu školní docházky rozhoduje ředitel základní školy. Rodiče si musí podat žádost a dodat posouzení z pedagogicko-psychologické poradny nebo

speciálněpedagogického centra. Žádost o odklad školní docházky podávají rodiče písemně řediteli základní školy. O odkladu dostane rodič písemné rozhodnutí, proti kterému se může do 15 dní odvolat. O rok později je dítě automaticky zapsáno do první třídy. Zákonní zástupci mohou podat žádost o odklad povinné školní docházky do 31 května kalendářního roku, v němž má dítě zahájit školní docházku.

Důležitou změnou je možnost dřívějšího nástupu dítěte do školy. Dítě, které dovrší věku 6 let v průběhu celého nadcházejícího školního roku, může nastoupit do školy (§ 17 školského zákona č. 561/2004 Sb.). Podmínkou je vyšetření a doporučení pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálněpedagogického centra. U dětí, které jsou narozeny od ledna do konce června, musí rodiče doložit i vyjádření odborného lékaře. Doposud bylo rozhodnutí o předčasném nástupu do školy na řediteli příslušné základní školy.

Podle zákona existuje ještě dodatečný odklad v případě, že se během prvního pololetí u dítěte projevila nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost. V takovém případě se dítě před ukončením prvního pololetí školní docházky vrací zpět do mateřské školy (§ 37 školského zákona č. 561/2004 Sb.). Dodatečné odklady tvoří zhruba 1,5 % odkladů. Před dodatečným odkladem ale varují pedagogové i psychologové, protože pro dítě znamená traumatizující zážitek. Hlavní rozhodnutí je na rodičích. Ředitel školy a pracovníci pedagogicko-psychologické poradny plní pouze roli poradců.

Jiným řešením než dodatečný odklad je přeřazení dítěte do speciální školy nebo ponechání dítěte v původní třídě. Potom je ale nutná integrace.

Pokud dítě není pro školu ještě vyzrálé, je nejpřirozenějším opatřením odklad školní docházky. Rodiče se tak mohou vyhnout školnímu neúspěchu svého dítěte. Když nedají na rady psychologů, hrozí nebezpečí, že dítě bude přinejmenším po dobu 5 let mezi spolužáky znevýhodněné. Takový špatný začátek většinou znamená, že dítě si nevytvoří kladný vztah ke škole. Škola mu nepřináší radost, uspokojení a neposiluje sebedůvěru, protože dítě nestačí plnit požadavky školy.

Odklad školní docházky dostává každý rok přibližně 17 % dětí. Tyto děti mají problém prosadit se, nedokáží se zařadit do skupiny ostatních dětí a mají slabý základ pro další vývoj. V oblasti sociální a emoční může být dítě nesoustředěné, impulzivní, těžkopádné, neobratné, nesamostatné, přecitlivělé, vzdorovité nebo naopak málomluvné a stažené do sebe. Nebo může mít problémy logopedického rázu, nedokáže vyslovit všechny hlásky. Před nástupem do školy by mělo mít dítě dobrou

výslovnost. Pokud tomu tak není, rodiče by měli vyhledat odbornou logopedickou péči včas, nečekat až na dobu, kdy má jít dítě k zápisu. Rodiče by se neměli spoléhat na to, že dítě se naučí vyslovovat samo.

„Při posuzování školní zralosti nezáleží jen na počtu hlásek, které dítě ještě neumí, ale i na jejich odlišnosti od normy, na dosavadním vývoji řeči a také na obecných schopnostech sluchového vnímání.“ (Kutálková, 2005, s. 136)

Z kresby se dají vypožorovat problémy v oblasti jemné motoriky a grafomotoriky. V takovém případě má dítě špatnou techniku držení psacího náčiní, je neobratné při modelování, což by se později ve škole projevilo problematickým nácvikem psaní. Učitelka mateřské školy by měla opatrně a citlivě rodičům doporučit vyšetření jejich dítěte v pedagogicko-psychologické poradně. Odkladem školní docházky získá dítě rok na to, aby vše dohnalo. K tomu ale potřebuje pomoc. Rodina by se měla dítěti věnovat. Pro rozvoj jemné motoriky je třeba s dítětem dělat takové činnosti, jako je stříhání, lepení, modelování, kreslení, navlékání korálků. Soustředěnost, trpělivost se dá posilovat předčítáním, vyprávěním. Pedagogicko-psychologické poradny nabízejí kompenzační programy nebo přípravné kurzy. Rodičům, jejichž děti nenavštěvovaly mateřskou školu, je doporučena pravidelná docházka. Dětem jiného etnika nebo dětem, které vyrůstají v málo podnětném prostředí, je nabídnuta možnost zařazení do přípravného ročníku základní školy. Obec, svazek obcí nebo kraj mohou se souhlasem krajského úřadu zřizovat přípravné třídy základní školy pro děti, v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné, a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. Přípravnou třídu lze zřídit, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně sedm dětí (§ 47 školského zákona č. 561/2004 Sb.). Dítě je zařazeno do přípravné třídy po dohodě ředitele školy a zákonného zástupce, který musí dodat písemné doporučení školského poradenského zařízení.

Mateřské školy jsou na práci s dětmi, které dostaly odklad školní docházky, připraveny. Pro tyto děti mají vypracované individuální vzdělávací programy podle dodaných zpráv z pedagogicko-psychologické poradny. Dětem, které dostaly odklad, je dobré nabídnout grafomotorická cvičení na průpravu psaní. Pokud má šestileté dítě zájem o písmena a číslice, chce se naučit podepsat, je dobré ho povzbudit a pomoci mu, ale impuls musí vzejít od dítěte.

Základní školy dělají pro předškolní děti různé akce, kurzy, projekty, které jsou zaměřeny na lepší adaptaci dítěte na školu. Může se jednat o akci jednorázovou, ale některé základní školy realizují tyto akce a kurzy jako celoroční.

Na rozvoj dítěte má silný vliv rodina a mateřská škola. Této problematice je věnována další kapitola.

2.4.2 Význam připravenosti dítěte v rodině a mateřské škole

Rodina

„Rodina může přinést svým členům pocit velkého štěstí, ale i bezbřehého zoufalství. Pro mnohé děti i dospělé platí, že nejlepší fyzická, mentální, společenská, morální i emocionální podpora přichází z rodiny.“ (Melgosa, 2003, s. 16)

Členové rodiny jsou spolu v každodenním kontaktu, mají společné zážitky, vzpomínky. Dítě potřebuje dospělé, kteří mu projevují lásku a pochopení, jsou vždy nablízku, mohou se na ně spolehnout. Rodiče pro předškolní dítě představují vzor, kterému by se chtělo podobat. Dítě rodiče napodobuje při hrách, hraje si na dospělého. V této roli dodržují děti pravidla a způsoby chování. Jedná se o jeden ze způsobů sociálního učení. Pokud dítě vyrůstá ve funkční rodině, rodiče se v chování k dítěti navzájem doplňují, i když je toto chování z pozice role matky a otce rozdílné. Matka tráví s dítětem většinou více času a na dítě působí při každodenních činnostech a povinnostech. Zpočátku velmi těsná vazba mezi matkou a dítětem se v předškolním věku uvolňuje. Otcovská role není tak jasně vymezena jako role matky. Pokud má otec k dítěti citový vztah, tráví s ním volný čas a výchovně na ně působí.

„Vztahy se sourozenci mají rovněž značný socializační význam, jsou zdrojem specifické sociální stimulace. Dítě musí soužití se sourozencem nějakým způsobem zvládnout.“ (Vágnerová, 2005, s. 208)

Sourozenec je pro dítě osobou, od které se může hodně naučit, mluvit s ní jako se sobě rovným o svých zájmech a pocitech. Ale také s ním soupeří o rodičovskou lásku a pozornost. Pokud jsou sourozenci věkově bližší, jejich rivalita bývá větší než v opačném případě.

Pro dítě je velmi důležitá stabilita rodiny. Jestliže je narušena rozvodem rodičů, je dítě vystaveno silné psychosociální zátěži. Předškolní dítě postojům a pocitům rodičů nerozumí a hledá proto jakékoli vysvětlení pro rozchod rodičů. Dost často se považuje za viníka celé situace. Způsob výchovy má pro vývoj a rozvoj dítěte zásadní význam.

V rodině se jedná o vzájemné působení a komunikaci dětí a dospělých. Otec a matka si přinášejí zkušenosti pro výchovu dětí ze své původní rodiny.

„Typologické vymezení stylů výchovy podle K. Lewina z roku 1939:

- *autokratický styl je charakteristický rozkazy, hrozbami, tresty, málo respektuje přání a tužby dítěte, poskytuje malý prostor pro samostatnost a iniciativu dítěte;*
- *liberální styl neklade požadavky nebo je nekontroluje a nepožaduje jejich důsledné plnění, nedává dětem meze a hranice, málo jim pomáhá k vytyčení vlastních cílů;*
- *integrační styl podporuje iniciativu dítěte, udílí méně příkazů, dává více námětů, návrhů, otevírá větší prostor pro samostatné rozhodování, je přístupný rozhovorům a debatám s dítětem, vyjadřuje mu porozumění a podporu.“ (Mertin, 2003, s. 205, 206)*

Když rodiče dítě milují, podporují ho a akceptují, potom je jejich výchova správná a dobrá pro rozvoj dítěte. Dítě je vychovááno od první chvíle, co se narodilo. Rodiče často při výchově dělají chyby, ale pokud si je včas uvědomí a napraví je, nebude to mít špatný dopad na jejich výchovu. Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a vyvíjí se, musí být plné důvěry, lásky, pochopení, úcty, pohody, snášenlivosti, uznání, empatie. Rodina, která plní svoji úlohu, vychovává dítě tak, aby bylo připraveno plnit požadavky, které na něj bude klást škola už při zahájení školní docházky. Měla by utvářet jeho mravní rysy, jako je čestnost, pravdomluvnost, vytrvalost, sebeovládání, cílevědomost. Členové rodiny působí na dítě při rozumové výchově již od narození, důležitá je motivace k učení. Dítě si utváří prostřednictvím rodičů vztah k lidem ze svého okolí a ke společnosti vůbec, vztah k práci, ke kráse.

Existuje celá řada knih, pracovních materiálů, kde mohou rodiče najít spoustu námětů a nápadů, jak připravit dítě do 1. třídy. Důležité je dítě připravovat pomalu a nenápadně. Rozhodně nejde o to naučit dítě číst, psát a počítat, ale rozvíjet schopnosti, které umožní, aby při nástupu do školy tyto dovednosti úspěšně zvládlo. Rozvoj obratnosti, smyslového vnímání, řeči nebo kresby formou hry by měl být jak pro dítě, tak pro rodiče zajímavý a nenáročný. Rodiče by měli být pro dítě oporou, ukázat, že je to baví. Vrátit se alespoň na chvíli do svých dětských let, pohrát si, zapomenout na každodenní starosti. Uvědomit si, že pomáhají vlastnímu dítěti odstartovat novou životní epochu.

Mateřská škola

„Předností institucionálního předškolního vzdělávání je odborné vedení dětí a cílevědomé vytváření vhodných podmínek pro jejich rozvoj a vzdělávání. V případě potřeby zde dochází ke kompenzaci nedostatků v uspokojování potřeb dítěte i v jeho rozvojové stimulaci. U znevýhodněných dětí jde o pomoc při vyrovnávání rozdílů a při zlepšování jejich životních a vzdělávacích šancí.“ (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001, s. 45) [online] dostupný na <http://www.msmt.cz/bila-kniha>

Předškolní vzdělávání se v posledních letech stává nedílnou součástí celoživotního učení jedince. Jedná se o prvopočáteční a nezbytný proces. Předškolní vzdělávání má pozitivní vliv na další vývoj dítěte. Docházka do mateřské školy není v České republice povinná, ale rodiče mají právo na umístění svého dítěte do mateřské školy. K předškolnímu vzdělávání jsou přednostně přijímány děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky (§ 34 školského zákona č. 561/2004 Sb.). Všechny mateřské školy pracují podle vlastního školního vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále i ŠVP PV). Toto vzdělávání doplňuje rodinnou výchovu.

„Instituce poskytující předškolní vzdělávání, resp. jejich pedagogové, by proto měli sledovat při své práci tyto rámcové cíle (záměry):

- *rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání;*
- *osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost;*
- *získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.“* (RVP PV, 2004, s. 11)

Role učitelky v mateřské škole je velmi důležitá. Její znalost individuálních potřeb dítěte jí pomáhá plánovat výchovně-vzdělávací aktivity, při kterých dítě sleduje a může informovat rodiče, jaké pokroky jejich dítě dělá.

„Mezi odborníky se nejčastěji využívají dva způsoby určování dosaženého stupně vývoje dítěte:

- *normativní vyšetření – vyjadřuje měření schopností založené na pozorování schopností jednotlivého dítěte a skupiny dětí stejného věku a sociální pozadí (tzv. standardizované metody);*
- *kriteriální vyšetření – jedná se o identifikaci současné úrovně možností jednotlivého dítěte, jeho určitých dovedností, které jsou potřebné k dosažení dílčího cíle nebo souboru úkolů.“* (Bidlová, 2003, s. 90)

Učitelka v mateřské škole má jedinečnou možnost pozorovat dítě při hře. Cílem je určit silné stránky a rezervy vývoje dítěte. Tato forma diagnostiky je pro dítě

předškolního věku lepší variantou než vyšetření pomocí tradičních testů a zkoušek. Základem je pozorování, kdy do hry nezasahuje dospělá osoba (učitelka). Pozorování v délce minimálně 90 minut může být rozloženo do dvou etap. Učitelka pozoruje pět hlavních oblastí rozvoje dítěte:

- fyzický vývoj;
- vývoj řeči a komunikačních dovedností;
- kognitivní vývoj;
- sociální vývoj;
- emoční vývoj.

Při pozorování by se měla učitelka zaměřit vždy pouze na jednu oblast a výsledky zaznamenávat. Podle těchto záznamů se odvíjí aktivity, ve kterých se dále příslušné dovednosti rozvíjejí.

Rozvoj čtenářských dovedností

Výuka čtení byla podle tradičního pojetí spojována se základním vzděláváním, protože do šesti let není dítě natolik zralé, aby zvládlo zátěž, kterou by výuka čtení představovala. V předškolním období se podle tradičního pojetí vytvářejí pouze základy a předpoklady čtení, na které navazuje základní vzdělávání. V mateřské škole se děti učí orientovat v prostoru, v čase, rozvíjí se u nich zrakové a sluchové vnímání, rozšiřuje se pasivní a aktivní slovní zásoba.

„S tímto striktním rozdělením na etapu předčtenářských dovedností a vlastního čtení souvisí i způsob a doba diagnostiky poruch čtení.“ (Mertin, 2003, s. 123)

Například dyslexii nelze diagnostikovat u dítěte v předškolním věku, protože ještě neumí číst. Nejvhodnější dobou pro stanovení diagnózy je konec první nebo druhé třídy. To znamená, že dítě se rok nebo dva muselo potýkat s neúspěchy. To se může negativně odrazit ve vztahu ke škole, k učitelům nebo spolužákům.

Odborníci v posledních letech pokládají osvojování čtení za nepřetržitý proces, který začíná ihned po narození dítěte. Slyší mluvit rodiče, učí se mluvit, vidí kolem sebe spoustu obrázků a symbolů, poslouchá vyprávění, které si dává do souvislosti s obrázkem a umí podle tohoto obrázku vyprávět. Jde o tzv. emergentní, vynořující se dětskou gramotnost, o které se zmiňují J. Čáp a J. Mareš v Psychologii pro učitele. Praha, Portál 2001, s. 473; v zahraničí je používán termín emergent reading nebo emergent literacy. Jde o čtení obrázkového písma. Například symbol na dopravní značce, v televizi nebo v knize.

Sociální a emocionální vývoj dětí v mateřské škole

Vývoj sociálních vztahů v rodinném prostředí je jiný než v prostředí mateřské školy. Tady se dítě stává jedním ze členů skupiny a učitelka mu věnuje tolik pozornosti jako všem ostatním. Dítě si ověřuje svoje sociální dovednosti, srovnává se s ostatními. Každé dítě zvládá tuto situaci jinak. Mateřská škola má odlišné možnosti jak působit na vývoj dítěte. Učitelka zde pracuje se skupinou dětí, dítě si osvojuje jiné normy a role než v rodině. Obecně platí, že bez pomoci dospělého dítě všechny nároky socializace nezvládne.

„Děti potřebují lásku a bezpodmínečné přijímání, stejně jako hranice, ve kterých se mohou bezpečně pohybovat.“ (Gillernová, 2003, s. 134)

Ke konci předškolního období dokáže dítě kontrolovat a ovládat prožitky, zlost, agresivitu. U některých dětí dochází ke skrývání prožitků. Jedná se především o děti bojácné, nejisté, citlivé a někdy až úzkostné. Dospělý by měl umět dítěti porozumět, vnímat jeho pocity a dokázat mu pomoci. Citový vývoj se u dítěte nejlépe rozvíjí pomocí aktivit, při kterých děti prožívají a poznávají svoje emoce a učí se, jak je přijatelně projevit.

Mateřské školy pracují podle různých vzdělávacích programů, například Mateřská škola podporující zdraví, Začít spolu, Waldorfský program. Učitelky mohou využívat přístupy podle svého výběru a uplatňovat vlastní iniciativu, je ale důležité, aby byly splněny základní požadavky na vzdělávání předškolních dětí.

Nadané dítě

Dalším důležitým pojmem je nadané dítě. Za nadané dítě bylo v dřívějších dobách považováno takové dítě, které v některé oblasti podávalo mimořádné výkony ve srovnání s jeho vrstevníky. O takovém nadání se dá mluvit ale až u dětí staršího školního věku, u kterých se projevuje jejich nadání ve výkonech v určité oblasti. Například nadání matematické, výtvarné, hudební, sportovní, jazykové a jiné. Děti, které z různých důvodů, například věkových, zdravotních nebo sociálních, mimořádné výkony nepodávají, ale je u nich předpoklad, že jsou nadané, označujeme za jedince s latentním nadáním nebo také za všeobecně nadané. Nejedná se jen o vysoké intelektové schopnosti, ale i širší oblast kognitivního i nekognitivního charakteru jedince.

Projevy nadaného dítěte:

- podává vysoké výkony v dané oblasti;
- je tvořivé, má zájem o určitou činnost, má dobré znalosti oproti vrstevníkům;

- řeší složitější úkoly a vytrvá u nich.

Protože dítě v předškolním věku se vyvíjí a jeho vývoj ovlivňuje celá řada faktorů, používáme označení „talentované chování dítěte předškolního věku“. Nejlépe takové děti rozpoznají rodiče a učitelky mateřských škol. Jsou s nimi v každodenním styku a mohou je pozorovat při různých činnostech. Učitelky navíc mohou porovnávat jejich výkony s vrstevníky.

„Zaměření na předškolní věk indikuje, že máme převážně na mysli děti tzv. latentně nadané, děti, které disponují vysokým osobnostním potenciálem a často akcelerovaným vývojem v jedné nebo i více složkách osobnosti.“ (Hříbková, 2003, s. 148)

U nadaných dětí lze sledovat specifické projevy chování, podle kterých je možné rozpoznat vysoký osobnostní potenciál nebo zrychlený vývoj. Rodiče a učitelky mateřských škol by měli mít dostatek znalostí o specifických projevech chování nadaných dětí, aby mohli předpokládané nadání dále rozvíjet. A s tím je třeba začít v co nejútlejším věku.

V Listině základních práv a svobod je zakotveno právo dítěte být rozpoznáno jako nadané v co možná nejnižším věku a dlouho předtím, než začne svůj potenciál projevovat v mimořádných výkonech, a právo na rozvíjení nadání.

Podle Hříbkové (2003) je u nadaných dětí předškolního věku možné sledovat projevy, které se liší od projevů jiných dětí stejného věku, a to v oblastech:

- jemné a hrubé motoriky – dříve sedí, leze, chodí, má zájem o předměty ve svém okolí, kolem třetího roku má zvýšený zájem o kreslení, opisování slov, nebo se může jednat o přesně opačné projevy, kdy má dítě problém s koordinací pohybů a při nástupu do školy problémy s nácvikem psaní; souvisí to s vývojovými nevyrovnanostmi;
- kreativní oblast – dítě má bohatou fantazii a představivost, což využívá při hrách, výběru barev při kreslení, rozpracovává a obměňuje dané téma;
- intelektová oblast – do dvou let má zájem o písmena, ve třech letech zná abecedu, starší dítě předškolního věku umí číst a psát, vytváří matematické úlohy, je zvědavé a klade neustále otázky „Proč?“;
- oblast řeči – dítě začíná velmi brzy mluvit, má bohatou slovní zásobu, dokáže naslouchat vyprávění a příběh převyprávět, chce znát význam nových slov, často používá metafory a analogie;
- oblast sociální – dítě je přiměřeně nezávislé, vstřícné, ve skupině svých vrstevníků vede a organizuje hry, ovlivňuje chování ostatních, nesnáší

autoritativní komunikaci, často poukazuje na nepravdivost odpovědí, je oblíbené u kamarádů, teprve v pozdějším věku vyhledává kamarády mezi staršími dětmi nebo dospělými.

Nadané dítě vydrží dlouho u jedné činnosti a někdy je již v období mladšího školního věku patrné, kterým směrem se bude jeho nadání ubírat. V psychologii nadaných dětí jsou popisovány tzv. vývojové nevyrovnanosti. Jedná se o zrychlený vývoj pouze v jedné oblasti, který vede k vývojovým zvláštnostem. Například intelektově-emocionální nevyrovnanost vývoje, která se projevuje časným nácvikem čtení a potížemi v grafomotorice, intelektově-verbální disproporce, kdy dítě nedokáže vyslovit přání, myšlenky, které jsou ale pokročilé oproti vrstevníkům; dítě je okolím vnímáno jako méně bystré.

Nadané děti mají také často problémy se spánkem. Přes den jsou vitální a aktivní. Odmítají odpolední spánek, večer špatně usínají a doba jejich spánku je velmi krátká. V České republice neexistuje instituce, která by se zabývala vyhledáváním nadaných dětí. Nejsou vypracovány ani žádné postupy a metody. Většinou je nadání odhaleno v pedagogicko-psychologické poradně, kam přišlo dítě na vyšetření z jiných důvodů. Potom je důležité, aby nadání bylo dále rozvíjeno pomocí rozvíjejících metod, úkolů a her v oblasti sociálních dovedností, tvořivosti a emocionálního rozvoje dítěte.

V současné době ve výchově a vzdělávání je doporučována integrace jak handicapovaných, tak nadaných dětí do kolektivu. Tady ale musí docházet k rozvíjení jejich osobnosti takovými činnostmi, jako je například rychlejší tempo výuky. Musí jít o promyšlený, ucelený a dlouhodobý postup, kdy bude rozvíjena celá osobnost nadaného dítěte. Aby byl rozvoj nadání dítěte úspěšný, musí s mateřskou školou spolupracovat také rodina. Rodiče mají k dispozici mnoho knih, ze kterých mohou čerpat inspiraci na aktivity, které budou s dětmi dělat. Důležité je, aby činnosti střídali a nezaměřovali se pouze na jednu oblast. To znamená, aby se dítě rozvíjelo všestranně. Mají také nelehký úkol, jestli dát svoje dítě dříve do školy. Zákon tuto možnost povoluje. Nutné je vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, posouzení rodinných podmínek a také vhodný výběr školy, která zabezpečí pro jejich dítě podnětné prostředí.

Nejen u dětí nadaných, ale u všech dětí má velký význam spolupráce všech institucí tak, aby došlo k výchově a vzdělávání dle potřeb dítěte. Jak je důležitá spolupráce, je popsáno v další kapitole.

2.4.3 Význam spolupráce rodiny, mateřské školy a základní školy

Z výzkumných šetření je známo, že většina rodičů je přesvědčena o důležitosti přípravy dítěte k povinné školní docházce a současně se většina rodičů domnívá, že na přípravě dítěte pro vstup do školy se podílí rodina a mateřská škola.

„Rodiče si uvědomují, že zodpovědnost za výchovu a vzdělávání nespočívá jen na školských institucích, ale také na nich samých.“ (Kropáčková, 2008, s. 77–78)

Rodina a škola by měly tvořit partnery, kdy každý z nich musí cítit zodpovědnost za výchovu a vzdělávání dítěte. Tato spolupráce se bude dobře vyvíjet pouze v takovém případě, jestliže v tomto vztahu bude fungovat vzájemná důvěra a pochopení.

V případě blížícího se nástupu do základní školy do tohoto partnerství patří také mateřská škola. Co se týká mateřských škol, tady se v posledních letech spolupráce s rodinou vyvíjí velmi dobře. Mateřské školy pořádají dny otevřených dveří, kdy rodič má možnost uvidět, jak se jeho dítě chová, pracuje a komunikuje ve skupině vrstevníků. Velmi časté a u rodičů oblíbené jsou přednášky, na kterých odborníci z pedagogicko-psychologických poraden radí rodičům, jak připravit dítě na školu, seznamují je s problémy z oblasti psychologie a dále pak přednášky a besedy s dětskými lékaři s tematikou péče o zdraví a tělesný rozvoj dítěte.

Velmi důležitá je také spolupráce mateřské školy a základní školy. Na menší vesnici je spolupráce jakousi samozřejmostí, protože často mateřská a základní škola sídlí v jedné budově a obě školy pořádají akce společně. V takovém případě je pro dítě nástup do první třídy jednodušší. Nejen že zná většinu svých spolužáků, ale i paní učitelku.

Ani základní školy nezůstaly izolované od ostatního světa. Snaží se o co možná nejintenzivnější vztah s prostředím, kde škola působí, ale hlavně o dobrý a kvalitní vztah s rodiči svých žáků. V minulosti rodiče do činnosti školy nezasahovali a věřili, že škola zajistí jejich dítěti kvalitní výchovu a vzdělání. Po roce 1989 došlo k výrazným změnám ve vztahu mezi školou, rodinou a veřejností.

„Změny postojů rodičů ke škole a vzdělávání a postojů učitelů k žákovi a jeho rodičům se jeví v procesu transformace jako jeden z nejnáročnějších úkolů.“ (Střelec, 1998, s. 166)

Vztah rodičů a školy se podstatně změnil. Mezi základními školami došlo ke konkurenci, rodiče si mohou vybírat školu podle vlastního uvážení a stali se z nich a jejich dětí klienti, kteří využívají služeb školy.

Podle výzkumů je většina rodičů spokojena s kvalitou výuky a s učiteli svých dětí. Část není spokojena s velkým počtem žáků ve třídách a špatným výběrem metod a forem práce ve výuce. Velmi důležité ale je, že rodiče se domnívají, že jejich role partnera učitelů je významná. V období posledního roku docházky do mateřské školy je spolupráce mateřské a základní školy velmi důležitá. Pokud je spolupráce rodiny, mateřské školy a základní školy dobrá, usnadní to dítěti vstup do školy. Pro dítě, které navštěvuje mateřskou školu, je nástup do školy jednodušší, i když se může stát, že první den se neobejde bez pláče.

Rodiče u svého dítěte, které má nastoupit do první třídy, rozvíjejí především samostatnost, schopnost žít v kolektivu. Dále učí dítě poznávat barvy, stříhat, lepit, kreslit. Neměli by ale zapomenout o škole často mluvit, hrát si s dětmi na školu. Často se stává, že se rodiče zaměřují jen na ty oblasti, které jsou pro ně a dítě zajímavé a často zapomínají na jiné. Nesmí jít o to, aby dítě vše zvládlo rychle a perfektně, ale aby mělo pocit, že vše se děje jeho zásluhou a z činností mělo radost.

Mateřská škola by měla zajistit návštěvu školy s předškoláky, kde se děti seznámí s prostředím, s dětmi, s paní učitelkou. Děti by měly mít možnost sednout si do lavice, vyzkoušet si práci s pomůckami, přednést básničku, nakreslit obrázek. Učitelka základní školy může potěšit budoucí prvňáčky jedničkou. Děti první třídy mají zase jedinečnou příležitost ukázat mladším dětem, ale hlavně paní učitelce z mateřské školy, jací jsou už šikovní školáci a co se ve škole naučili.

Výběr školy

Donedávna byly všechny školy stejné, učily podle stejných učebních plánů, a proto rodiče neměli možnost výběru. Dítě navštěvovalo tzv. spádovou školu, která byla přidělena podle místa bydliště. V současné době by se měli rodiče snažit vybrat školu podle schopností a možností jejich dítěte. Ale neměli by se unáhlit a měnit školu hned po prvním neúspěchu.

„Škola, která se nám jeví jako špatná, může velmi dobře sloužit jiným dětem, jejichž rodičům se zase může zdát námi zvolená škola nevhodnou.“ (Rýdl, 1993, s. 13)

Jsou rodiče, pro které je nejdůležitější vzdálenost školy od bydliště nebo výhodné dopravní spojení. Podle toho školu vybírají. Pro jiné rodiče je volba základní školy zásadním problémem a vzdálenost školy od bydliště nepovažují za rozhodující. Někdy rodina, která bydlí na vesnici, volí školu ve městě, kam jezdí za prací a dítě budou brát s sebou. Jindy lidé z města volí školu vesnickou, protože se jim líbí typ rodinné školy.

Rodiče si také vybírají školu podle toho, jaký cizí jazyk se ve škole učí a zda je učitel kvalifikovaný, zajímají se o vybavení školy a tříd, například interaktivní tabulí, úrovní počítačové učebny, zda má škola hřiště, tělocvičnu, nabídku zájmových kroužků pro volný čas, počet dětí ve třídě. Dalším důležitým kritériem při výběru je provoz školní družiny. Velmi důležitým kritériem při výběru školy se v poslední době stává ŠVP ZV dané školy.

„Žák plní povinnou školní docházku v základní škole zřízené obcí nebo svazkem obcí se sídlem ve školském obvodu (školský zákon č. 561/2004 Sb., § 178, odst. 2), v němž má žák místo trvalého pobytu (dále jen „spádová škola“), pokud zákonný zástupce nezvolí pro žáka jinou než spádovou školu. Pokud je dítě přijato na jinou než spádovou školu, oznámí ředitel tuto skutečnost řediteli spádové školy, a to nejpozději do konce března kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.“ (školský zákon č. 561/2004 Sb., [online] dostupný na <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolskyzakon>)

Základní školy se také liší podle zřizovatele. Nejvíce je škol státních, na kterých je povinná školní docházka bezplatná. Na soukromých školách se vybírají poplatky, tzv. školné. V České republice působí také základní školy církevní.

Další možností při výběru jsou školy alternativní, které používají jiné osnovy, a jejich práce je zaměřena na nefrontální způsob učení a používají odlišné formy hodnocení, například slovní. Tyto školy vznikly pod vlivem reformní pedagogiky. Patří sem Waldorfské základní školy, základní školy Marie Montessori a Daltonské školy.

Školský zákon č. 561/2004 Sb. umožňuje od roku 2005 individuální a domácí vzdělávání žáků prvního stupně základních škol. Rodiče musí písemně požádat ředitele spádové školy o povolení a musí splňovat určité podmínky. Povinná je pravidelná konzultace mezi žákem, rodičem a pedagogem. Pokud podmínky nejsou plněny, může spádová škola domácí výuku ukončit.

Při výběru školy je důležité, aby si rodiče vyhledali informace na internetu, v knihách a jiných materiálech, případně je získali od jiných rodičů. Při volbě školy by rodiče měli brát ohled na zájmy, potřeby a schopnosti svých dětí. Mnoho rodičů má tendenci po nástupu dítěte do školy přenášet výchovné povinnosti na školu.

„Společná výchovná úloha rodičů a školy, jejímž cílem je vytvoření zdravé, jedinečné osobnosti dítěte, vyžaduje od obou stran smysluplné společné působení a vzájemnou podporu.“ (Rýdl, 1993, s. 26)

2.4.4 Edukativně stimulační skupiny pro předškolní děti

Edukativně stimulační skupiny pro předškolní děti je program rozvoje předškolních dětí, které by mohly mít problémy při nástupu do základní školy. Mateřské školy ho využívají u dětí s odloženou školní docházkou, dále u dětí, které byly vyšetřeny v pedagogicko-psychologické poradně a rodičům byl odklad doporučen z důvodu nevyzrálosti jejich dítěte.

Základní školy s tímto programem pracují u dětí, které byly zapsány na jejich školu a formou deseti lekcí spolupracují s dětmi a rodiči. Dítě si tak na školu postupně zvyká a rodič, který je přítomen, získává náměty pro domácí práci a dostane se mu odborných rad, jak s dítětem pracovat, aby se dále rozvíjely potřebné schopnosti. Nedochází potom k chybným návykům, které se později hůře odstraňují. Rodiče mohou vidět dítě při práci v kolektivu, sledovat jeho aktivitu a lépe posoudit, jak se jejich dítě vyvíjí.

V mateřských školách tento program pomáhá vyhledávat děti, které jsou nedostatečně vyzrálé pro školní práci. Rodiče, kteří se programu účastní, snáze pochopí doporučení učitelky o zařazení dítěte do třídy s menším počtem žáků, do vyrovnávací třídy nebo odklad školní docházky. Vyhledávání dětí a jejich zařazení do programu může probíhat v mateřské škole, pokud učitelka při pozorování zjišťuje nedostatky ve vývoji dětí nebo při zápisu do základní školy.

Zařazení dětí do skupin:

- děti s lehkou mozkovou dysfunkcí, u nichž je patrný nevyvážený rozvoj;
- děti, které potřebují pomoci v dozrívání pro vstup do školy;
- děti, které dostaly odklad školní docházky, využití času po odkladu pro rozvoj nevyzrálých oblastí;
- děti, jejichž rodiče i přes doporučení odkladu trvají na nástupu do školy; po osobní zkušenosti při práci s dítětem dokáže rodič lépe posoudit zralost dítěte;
- děti, které mají problémy s adaptací na nové prostředí;
- děti, které nenavštěvovaly mateřskou školu;
- děti, jejichž rodiče mají obavy, že jejich dítě základní školu nezvládne.

Program je ale vhodný pro všechny předškolní děti. Pouze pro mentálně retardované děti je náročný, a proto nevhodný.

Dítě, které projde edukativně stimulační skupinou, zvládá bez problémů čtení, psaní a počítání ve škole. Hravou a nenásilnou formou se rozvíjejí dovednosti, schopnosti a funkce všech potřebných oblastí.

Grafomotorika

Na začátku lekce se provádějí cviky na uvolnění svalstva celé ruky, následují cviky pro uvolnění zápěstí a prstů. Vše je spojeno rytmickými říkankami. Jemná a hrubá motorika je rozvíjena pomocí práce s papírem, stříhání, lepení, mačkání, vytrhávání, probírání mezi kousky papíru, cviků na rozvoj jemné motoriky, kdy je kladen důraz na správné držení tužky, procvičování dominantní ruky. Pokud není vyhraněna lateralita, je nutné vyšetření odborníkem.

Řeč

K rozvoji řeči přispívá vyprávění, předčítání, hry se slovy. Tím se rozvíjí slovní zásoba, která by měla být v době nástupu do školy dostatečná, dále se rozvíjí porozumění mluvené řeči.

Sluchové vnímání

Dobře vyvinuté sluchové vnímání je důležité při čtení a psaní. Dítě by mělo umět pozorně poslouchat, zapojit se do vyprávění, dovyprávět příběh. Cvičení jsou zaměřena na rozvoj pozornosti na sluchové vjemy, rozvíjí se sluchová paměť, vnímání rytmu a melodie řeči. Sluchová analýza a syntéza je dovednost, která je důležitá při čtení a psaní. Dítě musí umět rozlišovat v řeči jednotlivá slova, slabiky a hlásky a ze slabik složit slovo.

Zrakové vnímání

U rozvoje zrakového vnímání se jedná o přípravu na čtení. Dítě v předškolním věku vnímá věci kolem sebe jako celek. Cílem cvičení je, aby si všímalo detailů, jako je barva, tvar, pamatovalo si, co bylo na obrázku nebo čím se liší předměty. U zrakové analýzy a syntézy se procvičuje schopnost rozložit a složit celek.

Prostorová a pravolevá orientace

Pravolevá orientace se vytváří v předškolním věku, proto je nutné brát zřetel na stupeň vývoje dítěte. Začíná se cvičením nejjednodušších pojmů nahoře, dole, vpředu, vzadu. Nezvládnutí pravolevé nebo prostorové orientace se projeví při čtení, psaní a v matematice. Dítě zaměňuje písmena, např. b – d – p, nezvládá čtení zleva doprava a může mít potíže v matematice, kdy zaměňuje číslice 6 – 9, a v geometrii.

Matematické představy

Aby bylo dítě úspěšné v matematice, je nutné zvládnutí prostorové orientace, orientace v čase, dobře rozvinuté logické myšlení, usuzování, paměť. Zařazují se cviky na zvládnutí pojmů více, méně, stejně, menší, větší, první, poslední. Dítě by před vstupem do školy mělo poznat geometrické tvary, třídit prvky podle daného pravidla.

Obtížnost jednotlivých činností by měla být zohledněna vzhledem k dovednostem a schopnostem dítěte. Důležitá je dobrá motivace, návaznost činností a postup od jednoduššího ke složitějšímu. Vždy je dobré dítě pochválit, a to i v případě, že zadaný úkol nezvládne.

„Pro pedagoga nebo psychologa je tento typ práce velmi diagnosticky hodnotný, obohacující. Sleduje dítě v situaci, která je bližší realitě, každodennímu životu po zahájení školní docházky. Zároveň poznává i rodiče, jejich výchovné postoje, způsoby interakce a komunikace s dítětem, motivovanost k práci s dítětem.“ (Bednářová, Šmardová, s. 6)

3 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Jak jsme se již zmínili dříve, v současné době dochází ke změnám v procesu vyučování a učení.

„Učitel už není jen ten, kdo neustále vede, určuje, dává, zná, ukazuje, hodnotí, ale umí být také tím, kdo přistupuje k dítěti s otázkou – jaké dítě je, co v něm je, umí být žáky inspirován, překvapován, obohacován.“ (Spilková, 2005, s. 55)

Základem je kvalitní komunikace mezi učitelem a žákem, dobré sociální klima třídy a celé školy. Ohled je brán na individuální zvláštnosti, rozdílné schopnosti, potřeby, zájmy apod. Výběr základního učiva by měl být v omezeném množství, žáci by měli učivo chápat a podle individuálních možností a schopností pronikat do hloubky problému. V novém pojetí vyučování je učivo uspořádáno tak, že jsou vytvářeny širší vzdělávací celky, do kterých je soustředěno učivo z více oblastí. Dochází k propojování poznatků, dovedností a schopností. Důležitý je také výběr vhodných metod a forem práce, kdy učitel vytváří situace, při kterých žáci samostatně a tvořivě pracují. Učitel má za úkol motivovat k činnosti, organizovat, diagnostikovat, hodnotit, pomáhat a povzbuzovat. Na druhé straně žák se ptá, diskutuje, vyhledává a zpracovává informace, hodnotí sebe a ostatní. V činnostním pojetí vyučování jsou využívány nejvíce metody, jako je řešení problémových úkolů, projekty, myšlenkové mapy, experimentování, tvořivá hra apod.

Dobrá škola by měla mít vypracovaný kvalitní školní vzdělávací program, zabezpečovat výchovu a vzdělávání v souladu s novým pojetím.

„Všechny školy zařazené do tzv. sítě škol získávají od státu dotace a jejich vzdělávací program by měl respektovat podmínky pro povinnou školní docházku, určené v základních kurikulárních dokumentech.“ (Kropáčková, 2008, s. 60)

Základní školy podle školského zákona č. 561/2004 Sb. mají povinnost vytvořit si vlastní školní vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále i ŠVP ZV). Při jeho tvorbě musí škola vycházet z RVP ZV. V tomto dokumentu Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanovilo obecný základ, který si může každá škola přizpůsobit podle vlastních podmínek. Pevně jsou stanoveny povinné hodiny základních předmětů, ale každá škola má k dispozici disponibilní hodiny, které může využít dle vlastního uvážení. ŠVP ZV je určen pro školu a její pracovníky, pro zřizovatele školy, Českou školní inspekci, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a pro rodiče, kteří mají možnost do něj nahlédnout před nástupem dítěte na danou školu a rozhodnout se, zda

vyhovuje pro vzdělávání jejich dítěte. Rodiče zajímá, na co klade škola ve vzdělávání důraz, styl práce, povinné, volitelné a zájmové předměty nabízené školou.

Školy mohou při tvorbě ŠVP ZV použít Manuál pro tvorbu ŠVP ZV, který jim nabízí danou strukturu. Ta je stejná pro všechny školy, které realizují základní vzdělávání:

- identifikační údaje (název ŠVP, předkladatel, zřizovatel, platnost dokumentu – datum);
- charakteristika školy (úplnost, velikost, vybavení školy, charakteristika pedagogického sboru, dlouhodobé projekty, spolupráce s rodiči);
- charakteristika ŠVP (zaměření školy, výchovné a vzdělávací strategie, začlenění průřezových témat, zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zabezpečení výuky žáků mimořádně nadaných);
- učební plán (tabulace učebního plánu, poznámky k učebnímu plánu);
- učební osnovy (název vyučovacího předmětu, charakteristika vyučovacího předmětu, vzdělávací obsah vyučovacího předmětu);
- hodnocení žáků a autoevaluace školy (pravidla pro hodnocení žáků, oblasti autoevaluace, cíle a kritéria autoevaluace, nástroje autoevaluace, časové rozvržení autoevaluačních činností).

RVP ZV neurčuje konkrétní předměty, ale vzdělávací oblasti: jazyk a jazyková komunikace, matematika a její aplikace, informační a komunikační technologie, člověk a jeho svět, člověk a společnost, člověk a příroda, člověk a kultura, člověk a zdraví, člověk a svět práce.

Základní škola si může jednotlivé předměty sama pojmenovat a ty jsou potom součástí těchto oblastí. Učitel může učit v tematických blocích nebo v projektech. To umožňuje využití poznatků v různých souvislostech.

Na zpracování školního vzdělávacího plánu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci, aby s ním mohli všichni pracovat a byl pro ně srozumitelný. Vycházet by měli z podmínek školy, zájmu žáků, požadavků rodičů, kulturních tradic.

V současné době jsou školy financovány podle počtu žáků (tzv. normativní systém financování). Protože počet narozených dětí se snižuje, školy se musí velmi snažit, aby obstály v konkurenci. Pomocí školního vzdělávacího programu se škola prezentuje na veřejnosti a kvalitní vzdělávací program může pomoci škole, aby se stala školou atraktivní, vhodnou pro co nejvíce žáků.

Pokud rodiče vybírají školu, kam by zapsali svoje dítě, určitě rádi nahlédnou do školního vzdělávacího programu školy a budou se zajímat o spoustu skutečností,

protože každému dobrému rodiči záleží na výchově a vzdělání jeho dítěte. Proto je ŠVP ZV jedno z kritérií pro výběr školy.

Další možností je, že se bude informovat u jiných rodičů, jakou mají zkušenost s tou kterou školou, jak jsou spokojeni. Pokud bude převažovat kladné hodnocení, pravděpodobně se rodiče rozhodnou dítě do dané školy zapsat.

3.1 Zápis do školy

K prvnímu skutečnému osobnímu kontaktu se školou tak dochází při zápisu dítěte do školy. Rodič je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce od 15. 1. do 15. 2. kalendářního roku, v kterém má dítě zahájit povinnou školní docházku. Přesné datum a čas stanovuje ředitel školy.

Donedávna dítě u zápisu řeklo svoje jméno, odříkalo básničku, číselnou řadu do 10, pojmenovalo geometrické tvary, barvy. Podle některých odborníků tyto dovednosti lze nacvičit i s dětmi, které jsou pro školu nevyzrálé. Pro dnešní školu, která má jiné požadavky, není tento způsob posouzení školní zralosti vhodný.

Mnohé školy volí v poslední době jinou formu zápisu. Jedná se o netradiční zápis. Takový zápis by měli tvořit zkušení elementaristé, může spolupracovat i školní psycholog nebo speciální pedagog. U netradičního zápisu je dítě pozorováno při plnění úkolů, aniž by pociťovalo, že je zkoušené. Výsledky takového pozorování jsou dány do součinnosti s hodnocením rodičů a učitelky mateřské školy. Odborníci předpokládají, že netradiční zápis je pro dítě méně stresující než zápis tradiční. Dítě přichází do školy v doprovodu rodičů a většinou se zde setkávají s učitelkou, která bude učit v první třídě. Po školní budově jsou rozmístěna stanoviště a budoucího prvňáčka může doprovázet buď rodič, nebo starší žáci. Po splnění všech úkolů dostává většinou dítě pamětní list a drobné dárky, které mohou vyrobit starší žáci. Škola se tak stává například pohádkovou říší, lesem plným zvířátek, děti mohou procházet stanoviště, která představují roční období. Variant existuje mnoho, ale důležité je, aby plnění úkolů neznamenal jen dosažení nějakého výkonu. Učitelka, která prochází stanoviště jako pozorovatel, musí zhodnotit dítě komplexně. Během zápisu si dělá poznámky do zápisového archu. Některé školy si přítomnost rodičů u zápisu nepřejí a sledují tak, jak je dítě sociálně vyzrálé a zda je schopno se na nějakou dobu od rodiče odloučit. Jiné požadují, aby rodiče s dítětem jednotlivá stanoviště procházeli. Pro dítě je zápis velmi důležitý. Rodiče o něm mluví doma, v mateřské škole paní učitelka. Pokud je v rodině starší sourozenec, má dítě alespoň určitou představu, co ho čeká. Některé děti se na

zápis těší více, jiné méně, ale nevypovídá to o tom, zda je dítě vyzrálé nebo ne. Někdo je jen více citlivější.

K zápisu si rodič nebo zákonný zástupce musí přinést průkaz totožnosti, rodný list dítěte a kartičku zdravotního pojištění. Pokud rodič žádá odklad školní docházky nebo předčasný nástup do školy, musí přinést doporučení školského poradenského zařízení a odborného lékaře. U zápisu vyplní žádost o přijetí k základnímu vzdělávání a dotazník, který je označen jako zápisní lístek. Na některých školách požadují vypsání ještě dalších údajů, např. zájem o školní družinu, o nepovinné předměty, kroužky. Důvodem je organizační zajištění školního roku.

Zápis do první třídy je pro dítě významnou událostí, kterou si bude určitě dlouho pamatovat. Pokud dítě prožije zápis v příjemném prostředí, kde se mu dařilo a mělo pocit jistoty a bezpečí, potom se určitě bude na školu těšit.

II EMPIRICKÁ ČÁST

4 CÍL A ZAMĚŘENÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkumné šetření v předkládané diplomové práci je zaměřeno na rodiče, kteří přišli s dítětem k zápisu do školy, na záležitost ohledně výběru základní školy, informovanost rodičů ze strany mateřské školy, na spolupráci rodiny a školy při výchově a vzdělávání dětí.

Při zpracování daného tématu jsme se setkali s řadou zajímavých problémů. V lednu proběhl netradiční zápis do 1. třídy na dvou základních školách. V průběhu zápisu byl veden s rodiči rozhovor a kladeny otázky, týkající se zápisu, školní docházky, zralosti a připravenosti dítěte na školu. Rodiče byli spokojeni se spoluprací rodiny a mateřské školy, s odborností a ochotou učitelek, které jim pomáhaly s rozhodnutím v případě, kdy šlo o odklad školní docházky. Na učitelku základní školy, která byla u zápisu přítomná, měli dotazy ohledně kroužků, školní družiny, zajímala je spolupráce školy a rodiny, žádali podrobnější informace o aktivitách školy. Někteří rodiče měli obavy, jak dítě zvládne školní docházku. Proto je zajímavý názor přítomné učitelky, jak jejich dítě zápis zvládlo. Samozřejmě někteří rodiče jednotlivé úkoly doma s dětmi procvičovali ve snaze zápis dětem zjednodušit a přesvědčit tak sebe i školu, že jejich dítě je pro nástup do školy vyzrálé. Na jednotlivých stanovištích měli snahu jim pomáhat a případný nezdár vysvětlovat nebo omlouvat. Naopak jiní rodiče si uvědomovali, že zápis je od toho, aby škola kvalitně a zodpovědně posoudila školní zralost a pomohla jim při řešení situace, zda má dítě do školy nastoupit, nebo zůstat ještě rok v mateřské škole.

Rodiče a škola by si měli uvědomit, že komunikací a spoluprací lze předejít případným problémům, které mohou nastat a mohou mít vliv na psychiku dítěte v době nástupu do školy, v horším případě i delší dobu.

Téma netradičního zápisu do školy bylo zajímavé a motivující pro využití v praxi, kde se často setkáváme jak s dětmi, které po nástupu do školy mají problémy zařadit se a zvládnout roli školáka, tak s rodiči, kteří tápou ve věcech nápomoci svým dětem po nástupu do školy a v průběhu prvního školního roku. Děti často neumí správně uchopit tužku, tlačí na ni nebo ji drží křečovitě. Časté je také špatné sezení u stolku. Může se stát, že dítě nezvládá probíranou látku a nastanou drobné potíže. Ve většině případů je dítě dokáže odstranit samo nebo s pomocí rodičů. Jestliže budou potíže přetrvávat, je dobré se poradit s vyučujícím, který doporučí jiný způsob procvičování nebo použije jiné vyučovací metody.

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, není snadné správně posoudit školní zralost a školní připravenost. Netradiční školní zápis je pro budoucího školáka přijatelnější a méně stresující než zápis tradiční. Dítě není u vstupu do školy osloveno cizí dospělou osobou, ale např. pohádkovou bytostí, úkoly na jednotlivých stanovištích plní hravou formou, po dobu zápisu může být přítomen rodič.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda uspořádání netradičního zápisu do školy a dostatečné informace o kvalitě školy mají vliv na rodiče a jejich výběr základní školy. Výzkumem se pokusíme zjistit, na podkladě čeho rodiče vybírají školu a jak ovlivnila netradiční forma zápisu výkon dítěte.

Na základě prostudované literatury a vlastních zkušeností z praxe předpokládáme, že dobrý rodič má nemalý zájem na tom, aby svoje dítě zapsal na takovou základní školu, která zabezpečí kvalitní výchovu a vzdělávání jejich dítěte. Ale jak už bylo zmíněno v předchozích kapitolách, mnohdy se stává, že dítě v mateřské škole pracuje a jeví se jako vyzrálé, podle rodinné anamnézy je na vstup do školy připravené, a přesto se po zahájení školní docházky dostaví potíže, které znesnadňují dítěti plnit roli školáka. Rodiče začínají mít pochybnosti o svém rozhodnutí dát dítě do školy. Ve většině případů potřebuje dítě čas, aby si zvyklo na nový režim, plnění školních povinností. Jak rodiče, tak učitelka musí být trpěliví, měli by neustále povzbuzovat, chválit, motivovat. Na druhé straně se musí dítě vést k pečlivosti, trpělivosti a samostatnosti.

Při rozhovoru s rodiči bylo zjištěno, že mají zájem o informace o škole, do které nastoupí jejich dítě k povinné školní docházce. Zajímalo je vybavení tříd, především, zda se bude vyučovat na interaktivní tabuli a počítačích, které cizí jazyky se ve škole vyučují a od které třídy, kolik dětí je ve třídách, jestli se v první třídě známkuje nebo škola používá slovní hodnocení, které zájmové kroužky škola nabízí pro využití volného času. Tyto skutečnosti měly vliv na výběr školy a rodiče si vyhledávali a zjišťovali některé informace již před zápisem, na jiné se dotazovali v průběhu zápisu.

Fakt, že škola pořádá netradiční školní zápis, neměl na výběr školy vliv. I když po jeho absolvování rodiče připouštěli, že tato metoda zjišťování školní zralosti ovlivnila do jisté míry výkon dítěte.

4.2 Popis a analýza výzkumných metod

Data byla získána primární metodou – dotazníkem. Tato metoda byla doplněna rozhovorem s respondenty. Došlo tedy ke kombinaci výzkumných metod kvantitativních a kvalitativních. Dotazník byl rozdán respondentům dvou základních škol osobně. Tím byla zajištěna stoprocentní návratnost. Respondenty výzkumu byli rodiče, kteří se dostavili v lednu s dětmi k zápisu. Dotazníky vyplňovali v září, první školní den. Rodiče bezprostředně po obdržení dotazník vyplnili a odevzdali. Celkem bylo rozdáno, vyplněno a odevzdáno 50 dotazníků.

Dotazník je velmi často používanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu. Podle Chrásky (2007) je vymežován dotazník jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*“.

Otázky v dotazníku byly přesně formulované a dobře seřazené, protože neodborně sestavené dotazníky mají malou výpovědní hodnotu. Výhodou dotazníku bylo rychlé a ekonomické shromažďování dat od všech respondentů.

V dotazníku byly použity položky obsahové, které zjišťovaly údaje nutné ke splnění výzkumného záměru. Kontrolní položky prověřovaly věrohodnost zjišťovaných údajů a byly v dotazníku umístěné tak, aby nenásledovaly po položkách, které byly kontrolované.

Respondenti odpovídali na uzavřené otázky, kdy v první položce vybíral z již navržených odpovědí a ve zbývajících položkách šlo o odpovědi dichotomického typu ano–ne. Výhodou uzavřených položek bylo snadné vyhodnocování odpovědí a ochota respondentů vyplňovat dotazník.

Při konstrukci dotazníku bylo nutné dodržet určitá pravidla, zásady a požadavky. Jednotlivé položky byly stručné a srozumitelné, formulace jednoznačná, aby nemohla být položka chápána více způsoby. Výhodou byla ochota respondentů spolupracovat. V úvodu dotazníku byl vysvětlen smysl a potřebnosti prováděného šetření. Zjišťovány byly pouze takové údaje, které se nedaly zjistit jiným způsobem.

Dotazník měl stručný a jasný návod, jak jej má respondent vyplňovat. Při konstrukci dotazníku byl brán zřetel na to, aby získané odpovědi bylo možné snadno třídit a vyhodnocovat. Pořadí položek splňovalo psychologické hledisko. Dotazníkové šetření bylo realizováno anonymní formou, aby měl respondent záruku, že získané skutečnosti nebudou použity proti němu.

Dotazník by měl splňovat základní požadavky kladené na dobré měření. Podle Chrásky (2007) to jsou validita, reliabilita a praktičnost.

Validita předkládaného dotazníku spočívala v tom, že dotazník zkoumal opravdu to, co zjišťovat má.

Sestavený dotazník byl předán respondentům osobně. Ti jej vyplnili a odevzdali zpět. Tak byla zaručena stoprocentní návratnost.

Dotazníky byly po vyplnění a shromáždění kontrolované, zda není třeba vyloučit takové, které jsou nesprávně nebo neúplně vyplněny. Při třídění dotazníků bylo použito třídění prvního stupně a byla použita metoda ručního třídění, kdy se dotazníky rozdělily podle třídících znaků a hledané četnosti byly zjišťovány sečtením dotazníků. Bylo zkoumáno, kolik jedinců má společný jeden znak. Výsledkem šetření bylo tolik tabulek a grafů, kolik dotazník obsahoval položek. Pro dotazník o 17 položkách to představovalo 17 tabulek a 17 grafů.

Dotazník poskytl důležité informace o pedagogické realitě.

Podle Chrásky (2007) je dotazník často přeceňován. Měl by být v pedagogickém výzkumu používán pouze v takovém případě, kdy nelze zkoumaný problém objasnit pomocí jiné metody. Údaje získané dotazníkem by se měly pokud možno vždy objektivizovat pomocí dalších metod (např. pomocí pedagogického pozorování, rozhovorem, na základě studia dokumentů apod.).

Dotazník, který byl konstruován pro výzkumné šetření předkládané diplomové práce, je v příloze. Data získaná z dotazníkového šetření byla vyhodnocena a zpracována v programu Excel.

4.3 Hypotézy

Na základě formulací výzkumných cílů byly stanoveny tyto hypotézy:

- H 1: Předpokládáme, že rodiče vybírají školu podle vyhledaných informací o škole.
- H 2: Předpokládáme, že dítě, které absolvovalo zápis v doprovodu rodičů, bylo po dobu zápisu klidnější a vyrovnanější.
- H 3: Předpokládáme, že pro výběr školy byla rozhodující netradiční forma zápisu.

Nashromážděná data a informace získané z vedených rozhovorů s respondenty byly zpracovány a vyhodnoceny, aby bylo možné rozhodnout, zda lze stanovené hypotézy přijmout či nikoli. Data byla vyhodnocena a zpracována v programu Excel.

4.4 Vyhodnocení jednotlivých hypotéz

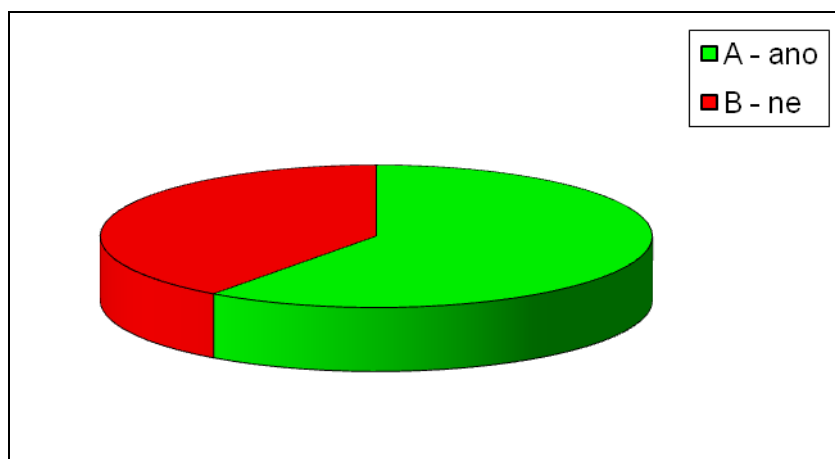
Hypotéza č. 1

Předpokládáme, že rodiče vybírají školu podle vyhledaných informací o škole.

tabulka č. 1

odpověď	počet	%
A – ano	30	60,00
B – ne	20	40,00
celkem	50	100,00

graf č. 1

Závěr:

60 % rodičů si při výběru školy vyhledávalo informace o škole. Například podle jakého vzdělávacího programu škola vyučuje, seznámili se s aktivitami školy, procházeli seznam vyučujících, atd., 40 % respondentů informace nezjišťovalo. Hypotézu č. 1 lze přijmout.

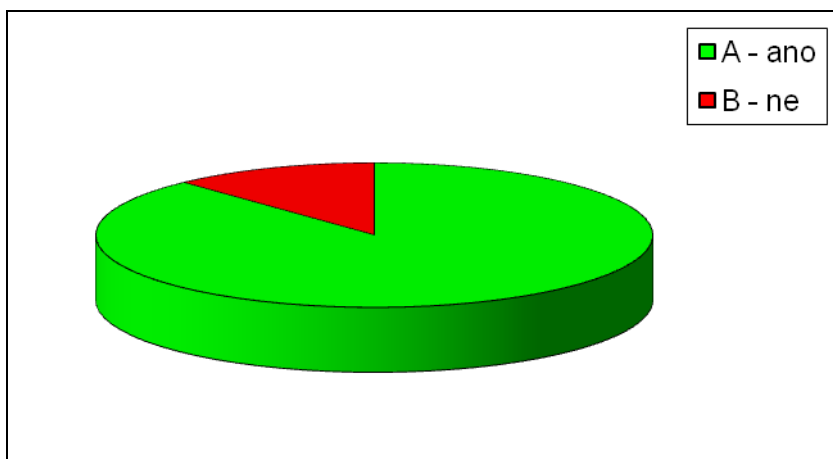
Hypotéza č. 2

Předpokládáme, že dítě, které absolvuje zápis v doprovodu rodičů, je po dobu zápisu klidnější a vyrovnanější.

tabulka č. 2

odpověď	počet	%
A – ano	44	88,00
B – ne	6	12,00
celkem	50	100,00

graf č. 2

Závěr:

88 % respondentů si myslí, že dítě, které absolvuje zápis v doprovodu rodičů, je po dobu zápisu klidnější a vyrovnanější. Jejich přítomnost ovlivnila chování a v mnohém případě i výkon dítěte. 12 % má názor opačný. Z výsledků se dá vyvodit závěr: Rodiče, kteří byli svému dítěti po dobu zápisu nablízku, si myslí, že dítě bylo klidné a lépe zvládlo zápis do školy. Hypotézu č. 2 lze přijmout.

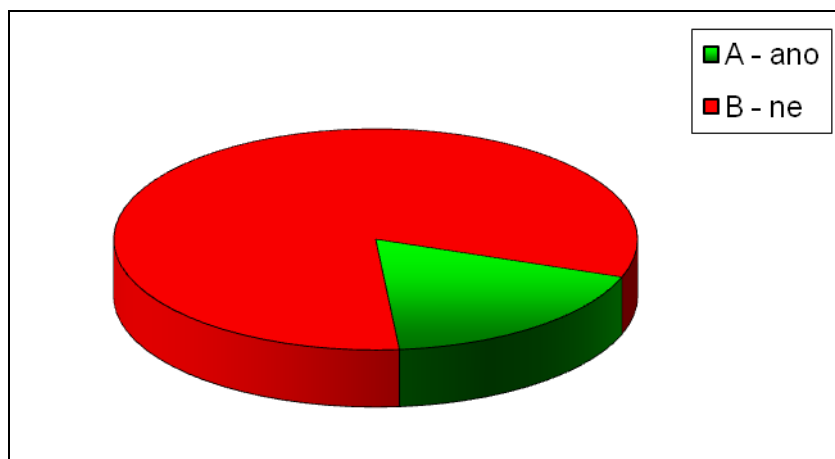
Hypotéza č. 3

Předpokládáme, že pro výběr školy byla rozhodující netradiční forma zápisu.

tabulka č. 3

odpověď	počet	%
A – ano	9	18,00
B – ne	41	82,00
celkem	50	100,00

graf č. 3

Závěr:

Z empirického šetření vyplynulo, že pro výběr školy nebyla rozhodující netradiční forma zápisu. Takto odpovědělo 82 % respondentů. Při rozhovoru a kladení otázek, co rodiče ovlivnilo při výběru školy, dotazovaní uváděli, že prioritou při výběru byl fakt, jaký má škola vzdělávací program, počet dětí ve třídách, vybavení školy, nabídka cizích jazyků, zájmových kroužků, a také vzdálenost školy od bydliště. 18 % dotazovaných uvedlo, že konání netradičního zápisu je při výběru školy ovlivnilo. Hypotézu č. 3 nelze přijmout.

4.5 Vyhodnocení jednotlivých položek dotazníku

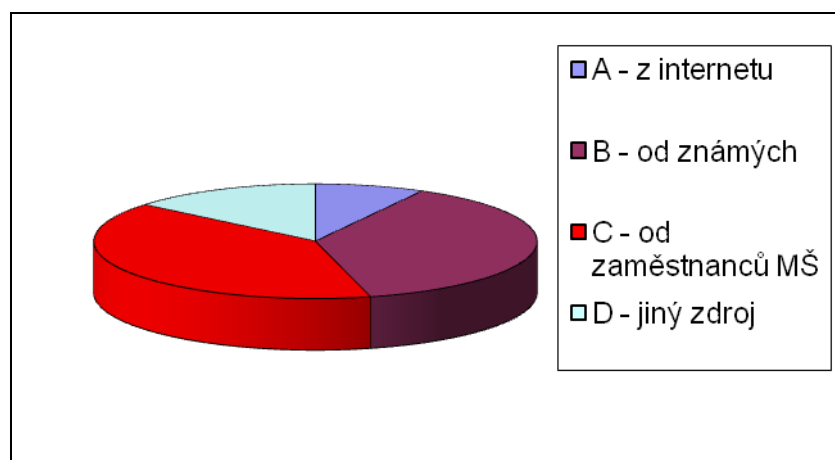
Otázka č. 1

Z jakého zdroje jste získali informace o zápisu na naší škole?

tabulka č. 4

odpověď	počet	%
A – z internetu	4	8,00
B – od známých	19	38,00
C – od zaměstnanců MŠ	20	40,00
D – jiný zdroj	7	14,00
celkem	50	100,00

graf č. 4

Dílčí závěr:

40 % rodičů získalo informace od zaměstnanců mateřských škol, 38 % od svých známých, 8 % si potřebné informace vyhledalo na internetu a 4 % uvedlo jiný zdroj. Z výsledků lze vyvodit, že v době, kdy stále více lidí využívá internet pro získání potřebných informací, rodiče preferují rady a informace přímo od učitelky mateřské školy.

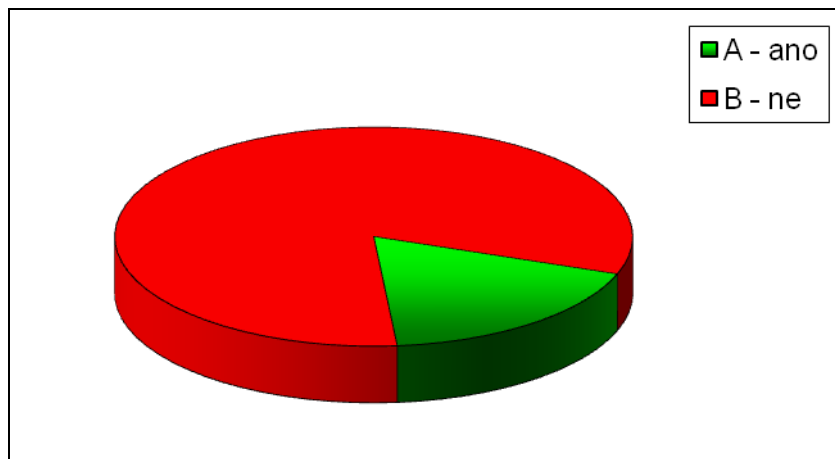
Otázka č. 2

Bylo vaše rozhodnutí o výběru školy ovlivněné skutečností, že jde o netradiční zápis?

tabulka č. 5

odpověď	počet	%
A – ano	9	18,00
B – ne	41	82,00
celkem	50	100,00

graf č. 5

Dílčí závěr:

V této otázce odpovědělo 82 % rodičů záporně a 18 % kladně. Z výsledků je zřejmé, že rodiče nevybírají školu podle toho, zda daná škola pořádá netradiční zápis. I když rodiče připouštějí, že netradiční zápis je pro jejich dítě méně stresující.

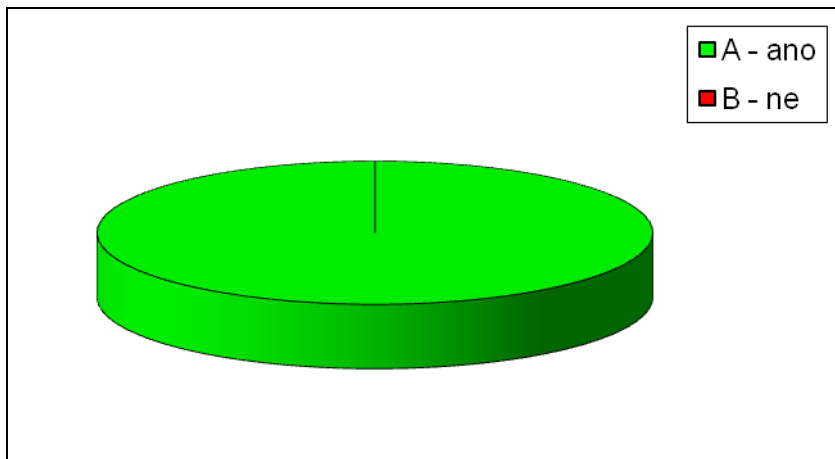
Otázka č. 3

Mluvili jste se svým dítětem o zápisu? Řekli jste mu, co ho tam čeká?

tabulka č. 6

odpověď	počet	%
A – ano	50	100,00
B – ne	0	0,00
celkem	50	100,00

graf č. 6

Dílčí závěr:

Na danou otázku odpovědělo 100 % respondentů kladně. Všichni rodiče mají zájem na tom, aby dítě vědělo, co ho u zápisu čeká. Lze tedy usoudit, že každý rodič mluví s dítětem o zápisu, čímž ho psychicky připravuje na danou situaci. Rodiče při rozhovoru uváděli, že děti nejčastěji chtěly, aby jim rodiče vyprávěli o jejich zápisu.

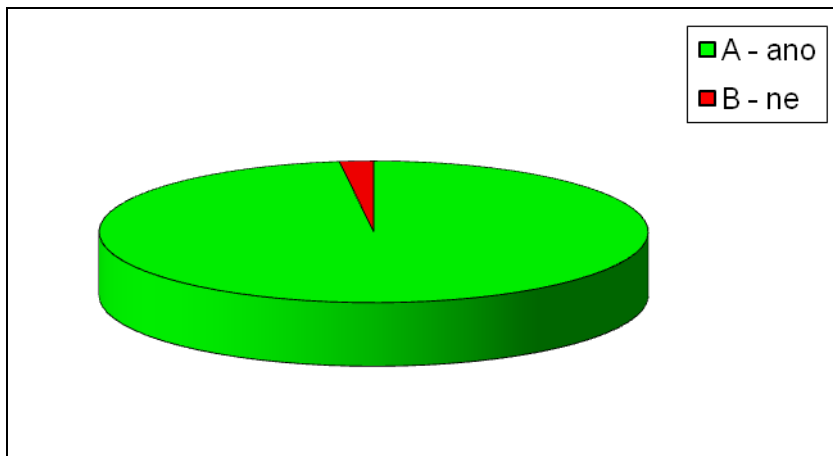
Otázka č. 4

Domníváte se, že škola uspořádala kvalitní netradiční zápis?

tabulka č. 7

odpověď	počet	%
A – ano	49	98,00
B – ne	1	2,00
celkem	50	100,00

graf č. 7

Dílčí závěr:

98 % dotazovaných se domnívá, že škola uspořádala kvalitní netradiční zápis. Pouze 1 % odpovědělo záporně. Z výzkumu vyplývá, že rodiče byli s kvalitou zápisu spokojeni. Výsledek pozorování rodičů u vstupu do školní budovy a jejich reakcí u jednotlivých stanišť je takový, že reakce byly kladné, dala se vyzorovat spokojenost.

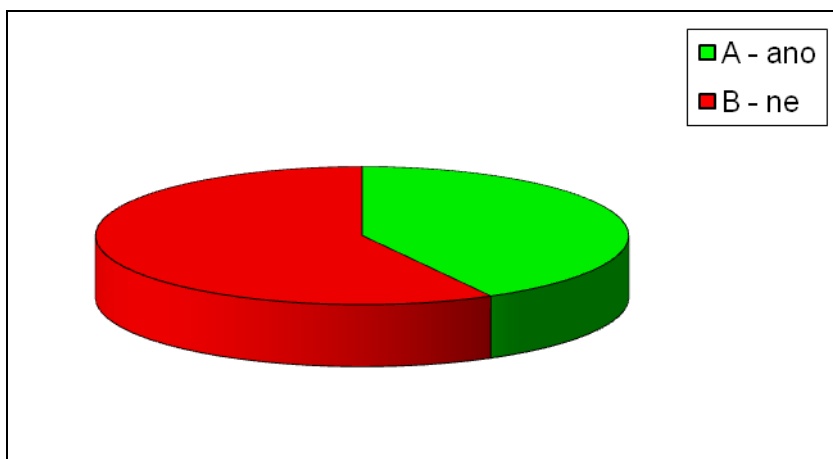
Otázka č. 5

Byl/a jste již u zápisu se starším dítětem?

tabulka č. 8

odpověď	počet	%
A – ano	21	42,00
B – ne	29	58,00
celkem	50	100,00

graf č. 8

Dílčí závěr:

Ze 100 % respondentů má 58 % zkušenost se zápisem staršího dítěte do školy a 42 % bylo u zápisu poprvé. Výsledkem šetření je, že vybraní respondenti doposud neměli zkušenosti se zápisem do základní školy. Rodičům, kteří měli se zápisem zkušenost, se jevil netradiční zápis zajímavější a pro děti více vyhovující.

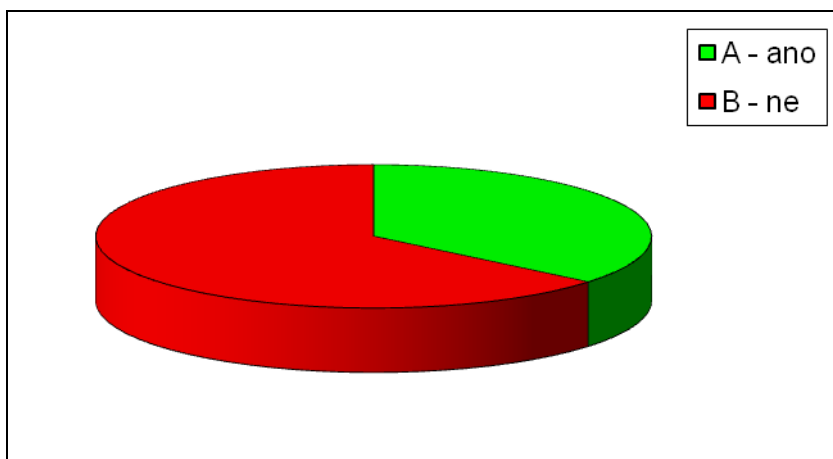
Otázka č. 6

Mělo vaše dítě strach ze zápisu?

tabulka č. 9

odpověď	počet	%
A – ano	18	36,00
B – ne	32	64,00
celkem	50	100,00

graf č. 9

Dílčí závěr:

64 % dotazovaných uvedlo, že jejich dítě nemělo ze zápisu strach. 36 % odpovědělo, že jejich dítě strach mělo. Podle výsledků lze vyvodit patrnou souvislost s tím, že rodiče s dětmi o zápise, a o tom, co je tam čeká, mluvili.

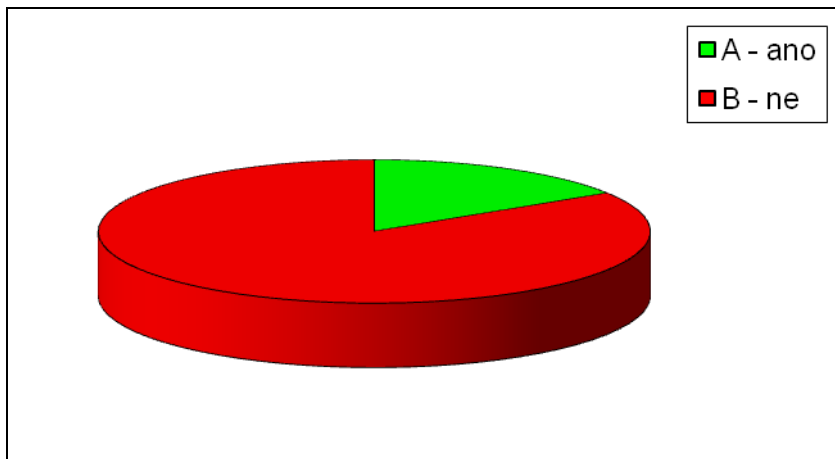
Otázka č. 7

Zdalo se vám vaše dítě po dobu zápisu neklidné?

tabulka č. 10

odpověď	počet	%
A – ano	8	16,00
B – ne	42	84,00
celkem	50	100,00

graf č. 10

Dílčí závěr:

Na 7. otázku odpovědělo 84 % dotázaných záporně a 16 % kladně. Z odpovědí vyplývá, že děti se jevily rodičům po dobu zápisu klidné. Rodiče byli spokojeni s tím, že na jednotlivých stanovištích plnily děti úkoly formou hry, aniž by si uvědomovaly, že je posuzována jejich školní zralost a připravenost.

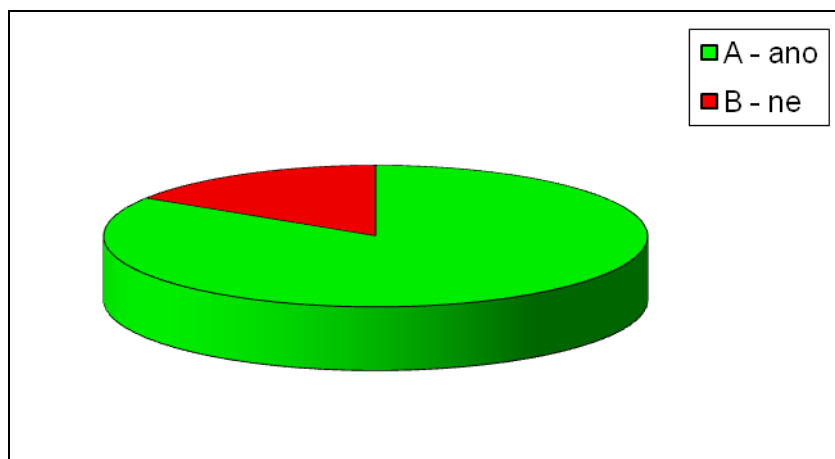
Otázka č. 8

Myslíte si, že forma netradičního zápisu byla pro vaše dítě přijatelnější než tradiční?

tabulka č. 11

odpověď	počet	%
A – ano	42	84,00
B – ne	8	16,00
celkem	50	100,00

graf č. 11

Dílčí závěr:

Protože 84 % dotazovaných odpovědělo, že netradiční forma zápisu je pro jejich dítě přijatelnější než tradiční zápis, je zřejmé, že tato forma zápisu se rodičům líbila. I když výběr školy neovlivnila skutečnost, že škola pořádá netradiční zápis, po skončení rodiče konstatovali, že pro jejich děti bylo přijatelnější plnit úkoly tímto způsobem.

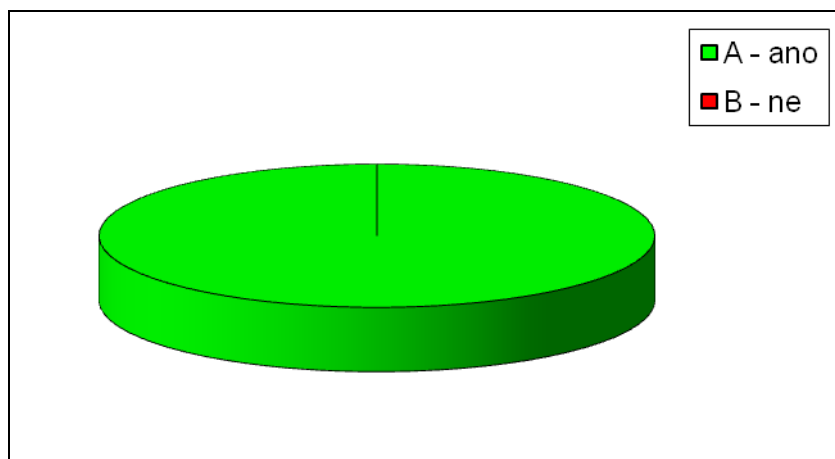
Otázka č. 9

Uvítal/a jste, že byla u zápisu učitelka, která bude vaše dítě učit v první třídě?

tabulka č. 12

odpověď	počet	%
A – ano	50	100,00
B – ne	0	0,00
celkem	50	100,00

graf č. 12

Dílčí závěr:

100 % rodičů bylo spokojeno s tím, že po dobu zápisu byla přítomna učitelka, která jejich dítě bude učit v 1. třídě. Rodiče měli při procházení stanovišť dostatek času na rozhovor s učitelkou, který beze zbytku využili. Získali tak množství důležitých informací.

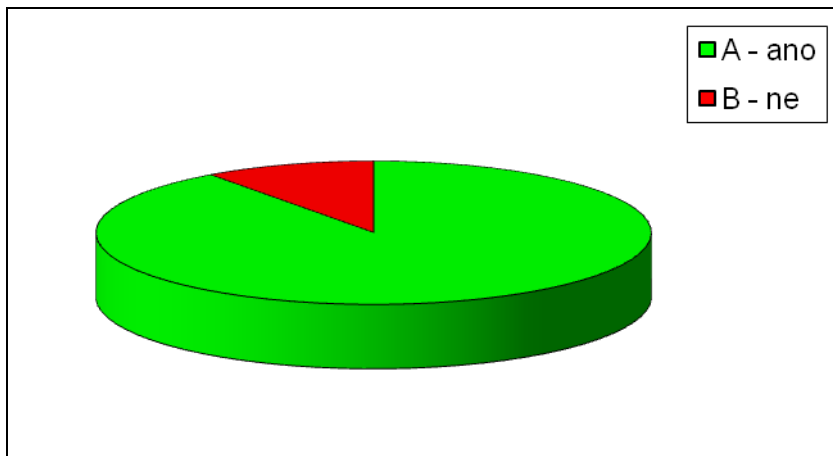
Otázka č. 10

Těšilo se vaše dítě po zápisu do školy?

tabulka č. 13

odpověď	počet	%
A – ano	45	90,00
B – ne	5	10,00
celkem	50	100,00

graf č. 13

Dílčí závěr:

90 % dětí se po zápisu těšilo do školy. Pokud bychom srovnali odpovědi na tuto otázku s odpověďmi v otázce č. 6, mohli bychom říci, že děti, které se zápisu předem obávaly, se po jeho absolvování do školy těšily.

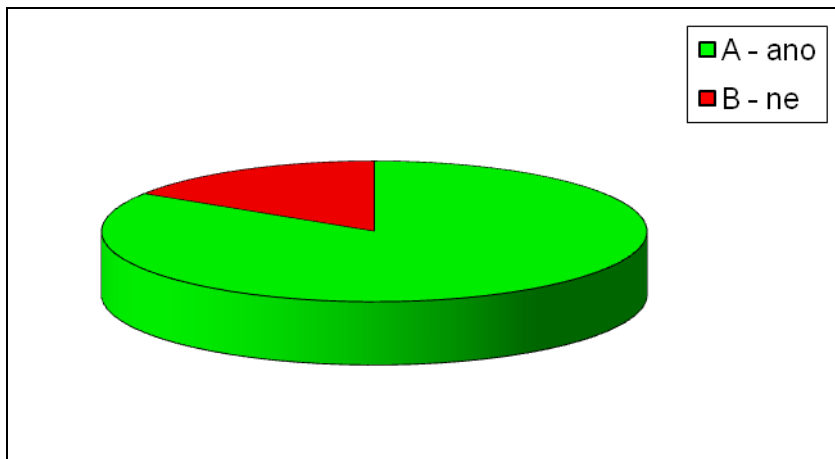
Otázka č. 11

Zvládlo vaše dítě všechna stanoviště podle vašeho očekávání?

tabulka č. 14

odpověď	počet	%
A – ano	42	84,00
B – ne	8	16,00
celkem	50	100,00

graf č. 14

Dílčí závěr:

Rodičů, kteří předpokládali, že jejich dítě zvládne u zápisu všechny úkoly a podle vlastního posouzení se nemýlili, bylo celkem 84 %. 16 % odpovědělo záporně. Z vlastního pozorování mohu vyvodit závěr, že někteří rodiče kladou na dítě nepřiměřené nároky, které někdy není dítě schopno splnit.

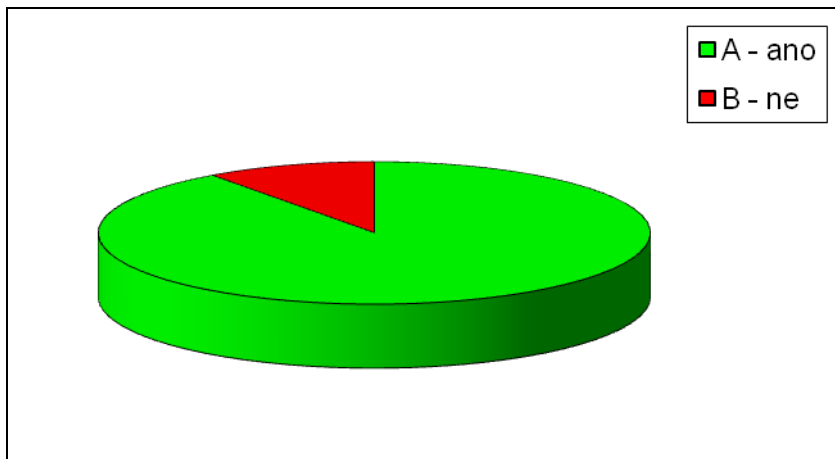
Otázka č. 12

Byli jste spokojeni s formou zápisu?

tabulka č. 15

odpověď	počet	%
A – ano	45	90,00
B – ne	5	10,00
celkem	50	100,00

graf č. 15

Dílčí závěr:

Z výzkumu je zřejmé, že rodiče byli s formou zápisu spokojeni. Kladně odpovědělo 90 % dotazovaných, záporně odpovědělo 10 %. Na spokojenost rodičů měl vliv fakt, že děti se během plnění úkolů zklidnily a byly aktivní. V případě, že se jim podařilo projít úspěšně stanoviště, byly odměněny, což je dále motivovalo.

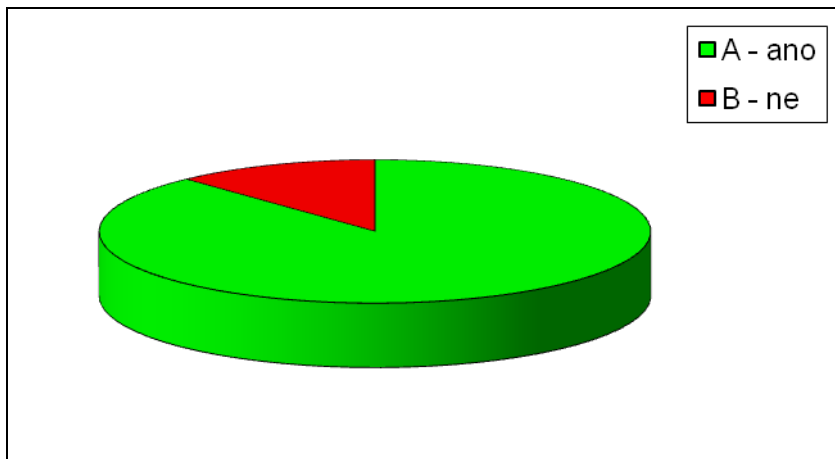
Otázka č. 13

Myslíte si, že vaše dítě zvládlo dobře zápis i díky tomu, že jste mu byl/a nablízku?

tabulka č. 16

odpověď	počet	%
A – ano	44	88,00
B – ne	6	12,00
celkem	50	100,00

graf č. 16

Dílčí závěr:

Rodiče si myslí, že dítě zvládlo dobře zápis také díky tomu, že jim byli po dobu zápisu nablízku. Je to zřejmé z odpovědí, kdy 88 % odpovědělo kladně a pouze 12 % záporně. Na dotaz, zda děti vnímaly přítomnost rodičů během plnění úkolů, rodiče odpověděli, že určitě ano.

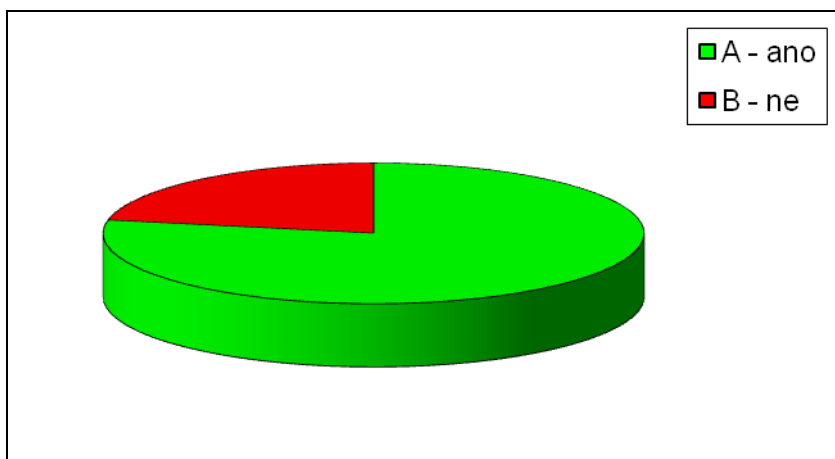
Otázka č. 14

Myslíte si, že netradiční formou zápisu se dá správně posoudit školní připravenost dítěte?

tabulka č. 17

odpověď	počet	%
A – ano	39	78,00
B – ne	11	22,00
celkem	50	100,00

graf č. 17

Dílčí závěr:

Rodiče si myslí, že netradiční formou zápisu se dá správně posoudit školní připravenost. Což je zřejmé z jejich odpovědí, kdy 78 % odpovědělo kladně a 22 % záporně. Při odchodu všichni dotázaní, kteří doposud neměli zkušenost s netradičním zápisem, odpovídali, že se jednalo o vhodnou a hlavně hravou formu.

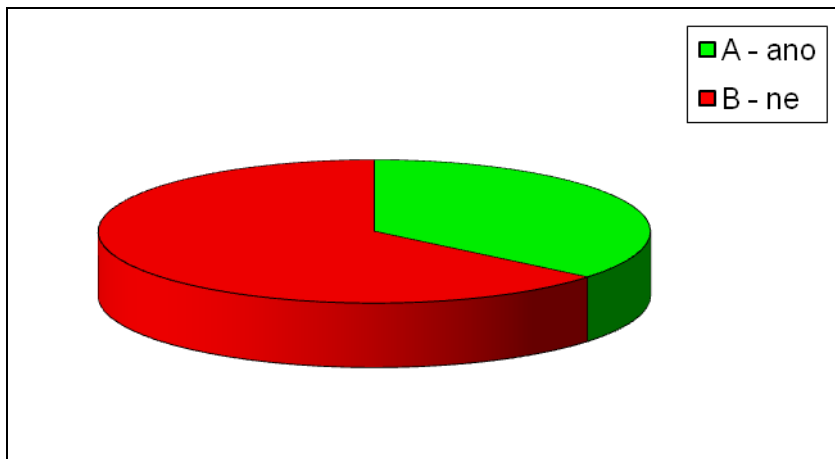
Otázka č. 15

Měli jste před zápisem pochybnosti o školní zralosti vašeho dítěte?

tabulka č. 18

odpověď	počet	%
A – ano	18	36,00
B – ne	32	64,00
celkem	50	100,00

graf č. 18

Dílčí závěr:

Rodiče před zápisem neměli pochybnosti o školní zralosti svého dítěte. Je to zřejmé z odpovědí, kdy 64 % odpovědělo záporně a 36 % kladně. Rodiče, kteří jsou v každodenním kontaktu s učitelkou mateřské školy, mají dostatečné množství informací o zralosti a připravenosti dítěte na základní školu.

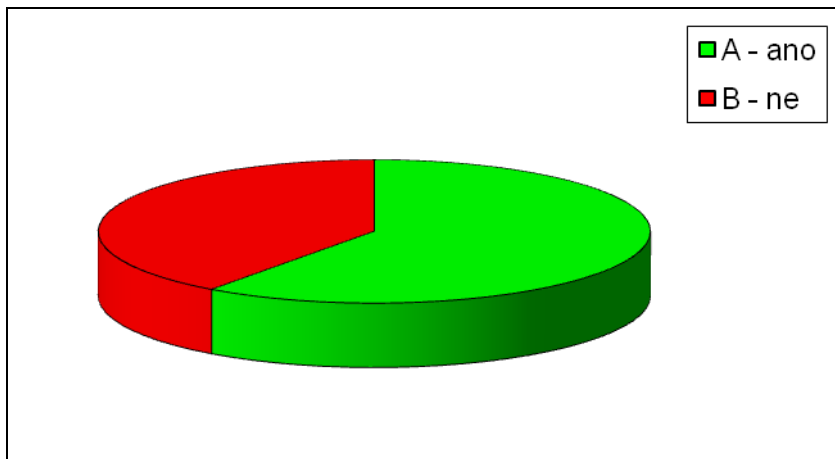
Otázka č. 16

Vybírali jste školu podle jejího školního vzdělávacího programu?

tabulka č. 19

odpověď	počet	%
A – ano	30	60,00
B – ne	20	40,00
celkem	50	100,00

graf č. 19

Dílčí závěr:

Z šetření vyplývá, že rodiče se zajímají o to, podle jakého školního vzdělávacího programu škola pracuje. 60 % odpovědělo kladně, 40 % záporně. Rodiče se nejčastěji seznámili s ŠVP ZV na internetových stránkách školy, někteří přímo navštívili příslušnou základní školu, kde získali další podrobnější informace.

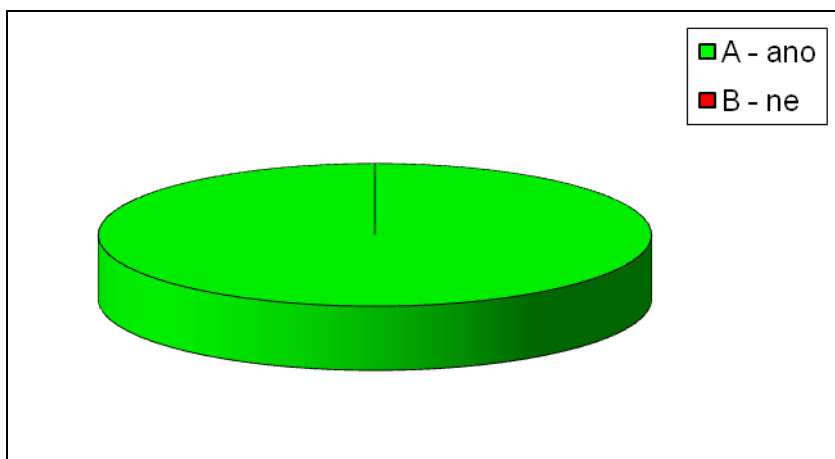
Otázka č. 17

Je pro vás důležitá spolupráce rodiny a školy po dobu docházky vašeho dítěte do školy?

tabulka č. 20

odpověď	počet	%
A – ano	50	100,00
B – ne	0	0,00
celkem	50	100,00

graf č. 20

Dílčí závěr:

Na otázku č. 17 odpověděli všichni dotazovaní kladně. Z výsledku je zřejmé, že pro všechny rodiče je důležitá spolupráce rodiny a školy. Rodiče jsou připraveni a ochotni se základní školou spolupracovat a zapojit se do aktivit školy.

ZÁVĚR

V předkládané diplomové práci byly nashromážděny a zpracovány informace k problematice proměny školy ve dvacátém a dvacátém prvním století, školní zralosti, důležitosti spolupráce rodiny, mateřské školy a základní školy, přístupu dnešních rodičů k otázce současného školství.

Tyto informace byly použity v empirické části diplomové práce. Nezbytné bylo stanovení cíle výzkumného šetření a formulování hypotéz. Na základě toho byl zkonstruován dotazník pro výzkumné šetření. Pro doplnění informací a jako zdroj cenných údajů byl s rodiči veden u zápisu rozhovor.

Cílem diplomové práce bylo přiblížit problematiku zjišťování školní zralosti a připravenosti formou netradičního školního zápisu a výzkumným šetřením zjistit, které faktory ovlivňují rodiče při výběru školy pro jejich dítě. Stanovený cíl byl splněn.

Data z výzkumného šetření byla zpracována a vyhodnocena a doplněna o informace získané z rozhovorů s rodiči. Z výsledků šetření vyplynulo, že rodiče si před samotným zápisem vyhledávají potřebné informace o škole. Jejich zájem je soustředěn na údaje o vzdělávacím programu školy, výuce cizích jazyků, kvalifikaci učitelů. Pokud jde o samotný zápis, respondenti nevybírají školu podle skutečnosti, že pořádá netradiční zápis, i když po absolvování jednotlivých stanovišť se svým dítětem připustili, že tato forma zápisu je pro dítě přijatelnější. Z odpovědí na jednotlivé položky dotazníku, z vedených rozhovorů a pozorování při samotném průběhu zápisu bylo zřejmé, že rodiče mají zájem v průběhu školní docházky svého dítěte se školou spolupracovat a podílet se na činnostech školy. Školní zápis považují za významný krok v životě dítěte. Proto o zápise s dítětem mluví, informují ho o tom, jak bude zápis probíhat. Rodiče byli spokojeni s tím, že u zápisu byla přítomna učitelka, která bude jejich dítě učit v první třídě. Také možnost být po boku dítěte během zápisu rodiče uvítali.

Zpracováním daného tématu jsem získala mnoho cenných informací o posuzování školní zralosti, důležitosti spolupráce rodiny a školy, postojích rodičů k současné škole. Tyto poznatky bych chtěla aplikovat ve své praxi.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

- BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Edukativně stimulační skupiny pro předškolní děti*. Brno : Pedagogicko – psychologická poradna Brno, 1999. Materiál pro účastníky kurzu, určeno pro učitelky MŠ, ZŠ. ISBN neuvedeno.
- BUDÍKOVÁ, J., KRUŠINOVÁ, P. (ed). *Je vaše dítě připraveno do první třídy?* 1. vyd. Brno : Computer Press, 2004. ISBN 80-722-6637-3.
- ČÍŽKOVÁ, J., BINAROVÁ, I. (ed). *Přehled vývojové psychologie*. Dotisk prvního vydání. Olomouc : Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-953-0.
- DELAROCHE, P. *Rodiče, nebojte se říkat ne*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-441-9
- GARDOŠOVÁ, J., DUJKOVÁ, L. (ed). *Začít spolu*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-815-5.
- CHRÁSKA, M. *Metody sběru dat v klasických pedagogických výzkumech*. Olomouc : Votobia, 2007. ISBN 978-80-7220-305-5.
- JIRÁSEK, J., TICHÁ, V. *Psychologická hlediska předškolních prohlídek*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1968. 08-057-68.
- KUTÁLKOVÁ, D. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. 1. vyd. Praha : Grada, 2005. ISBN 80-247-1040-4.
- KUSÁK, P., DAŘÍLEK, P. *Pedagogická psychologie–A*. 2. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0294-7.
- KUSÁK, P., DAŘÍLEK, P. *Pedagogická psychologie–B*. 2. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-200-0293-9.
- KROPÁČKOVÁ, J. *Budeme mít prvňáčka*. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-359-8.
- LISÁ, L., KŇOURKOVÁ, M. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. 1. vyd. Praha : AVICENUM, 1986. ISBN 08-084-86.
- MELGOSA, J., POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. 1. vyd. Praha : Advent-Orion s.r.o., 2003. ISBN 80-7172-613-3.
- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 3. vyd. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X.
- RÝDL, K. *Vybíráme školu pro svoje dítě*. Praha : Grada, 1993. ISBN 80-7169-032-5.
- SAGI, A. *Problémové děti v mateřské škole*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. ISBN

80-7178-067-7.

SPILKOVÁ, V. (ed). *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-942-9.

STŘELEČ, S. (ed). *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy 1*. 77. publikace. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-61-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-246-0181-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie 1*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VERECKÁ, N. *Jak pomáhat dětem při vstupu do školy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-474-2.

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. 1. vyd. Stařeč : INFRA, 2005. 113 s. ISBN 80-86666-24-7.

Národní program rozvoje vzdělávání : Bílá kniha [online]. Praha : Tauris, 2001 [cit. 2011-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>. ISBN 80-211-0372-8.

Česká republika. Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2004, 2008, 103, s. 4826-4904.

Dostupný také z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakony/Uplne_zneni_SZ_317_08.pdf>.

ISSN 1211-1244.

Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání. Praha : Tauris, 2006. 104 s. Dostupné z WWW: <http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/6631/1_manual_pro_tvorbu_skolnich_vzdelavacich_programu_v_zakladnim_vzdelavani.pdf>. ISBN 80-87000-03-X.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Fotografie jednotlivých stanovišť netradičního zápisu

Obr. č. 1: Rozvoj řeči, slovní zásoby

Obr. č. 2: Posuzování rozvoje hrubé motoriky

Obr. č. 3: Pojmy nad, pod, vedle, za, první, poslední, ...

Obr. č. 4: Posuzování rozvoje jemné motoriky

Obr. č. 5: Posuzování rozvoje matematických představ

Obr. č. 6: Poznávání barev, geometrických tvarů, řazení, třídění, porovnávání

Obr. č. 7 a obr. č. 8: Posuzování rozvoje matematických představ

Obr. č. 9: Posuzování rozvoje paměti

Příloha č. 2: Dotazník pro respondenty

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Miklošková Vladimíra
Katedra:	Primární pedagogika
Vedoucí práce:	PhDr. Martina Fasnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Netradiční školní zápis – posouzení školní zralosti
Název v angličtině:	Unconventional school enrollment – checking school maturity
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na školní zralost a připravenost před vstupem do školy a netradiční školní zápis. Cílem diplomové práce je zjistit, zda uspořádání netradičního školního zápisu a informace o kvalitě školy mají vliv na rodiče při výběru základní školy.
Klíčová slova:	Školní zralost, školní připravenost, školní nezralost, netradiční školní zápis, odklad školní docházky, dodatečný odklad, edukativně stimulační skupiny.
Anotace v angličtině:	The Graduation thesis is focused on school maturity, readiness to enter the compulsory education and innovative school registration. The aim of the graduation thesis is to discover if an organisation/arrangement of innovative school registration and informations about school qualities have an influence/influent parents in their elementary school selection.
Klíčová slova v angličtině:	School maturity, school readiness, school immaturity, innovative school registration, deferment of compulsory education, supplementary deferment, stimulative educational group.
Přílohy vázané v práci:	Fotografie jednotlivých stanovišť netradičního zápisu Dotazník pro respondenty

Rozsah práce:	69
Jazyk práce:	Český jazyk

PŘÍLOHY

Fotografie jednotlivých stanovišť netradičního zápisu

Obr. č. 1

Perníková chaloupka. Na tomto stanovišti vyprávěly děti pohádkový příběh.
Zaměření na rozvoj řeči, slovní zásobu.

Obr. č. 2

Přeskok přes lavičku, hod kroužkem, chůze po čáře.
Posuzování hrubé motoriky.

Obr. č. 3

Stanoviště, na kterém děti pomáhaly Mance sázet zeleninu.

Pojmy – nad, pod, vedle, za, první, poslední, ...

Obr. č. 4

Pyšná princezna si nechala zašněrovat tkaničku.

Posouzení jemné motoriky.

Obr. č. 5

U rybníka seděl vodník, který potřeboval pomoc při lovu ryb. Úkolem bylo vylovit např. rybku s daným číslem nebo si dítě vybralo rybku samo a poznávalo čísla. Posuzování rozvoje matematických představ.

Obr. č. 6

Vlk měl v lese u stromu plno rozházených geometrických tvarů. Úkolem dětí bylo pomoci vlkovi je utřídit podle barvy, velikosti nebo tvaru.

Poznávání barev, geometrických tvarů, řazení podle velikosti. Pojmy – menší větší, stejný.

Obr. č. 7

Obr. č. 8

Na stanovišti u prince bylo úkolem rozpoznat barvy a spočítat, kolik má drak hlav, očí, šupin. To byla pomoc princi v boji s drakem.

Rozvoj matematických představ.

Obr. č. 9

Šípková Růženka se probudila jenom v případě, kdy jí dítě řeklo básničku nebo zazpívalo písničku.

Rozvoj paměti.

Dotazník pro respondenty

UNIVERZITA PALACKÉHO OLOMOUC

Miklošková Vladimíra, studentka 5. ročníku

Prosím rodiče o vyplnění dotazníku, který bude sloužit pro výzkum k diplomové práci „Netradiční školní zápis“.

DOTAZNÍK PRO RODIČE (vybranou odpověď označte)

1. Z jakého zdroje jste získali informace o zápisu na naší škole?

- a) z internetu
- b) od známých
- c) od zaměstnanců mateřské školy
- d) jiný zdroj (napište jaký)

2. Bylo vaše rozhodnutí o výběru školy ovlivněno skutečností, že jde o netradiční zápis?

- a) ano
- b) ne

3. Mluvili jste se svým dítětem o zápisu? Řekli jste mu, co ho tam čeká?

- a) ano
- b) ne

4. Domníváte se, že škola uspořádala kvalitní netradiční zápis?

- a) ano
- b) ne

5. Byl/a jste již u zápisu se starším dítětem?

- a) ano
- b) ne

6. Mělo vaše dítě strach ze zápisu?

- a) ano
- b) ne

7. Zdálo se vám vaše dítě po dobu zápisu neklidné?

- a) ano
- b) ne

8. Myslíte si, že forma netradičního zápisu byla pro vaše dítě přijatelnější než tradiční?
a) ano
b) ne
9. Uvítal/a jste, že byla u zápisu učitelka, která bude vaše dítě učit v 1. třídě?
a) ano
b) ne
10. Těšilo se vaše dítě po zápisu do školy?
a) ano
b) ne
11. Zvládlo vaše dítě všechna stanoviště podle vašeho očekávání?
a) ano
b) ne
12. Byli jste spokojeni s formou zápisu?
a) ano
b) ne
13. Myslíte si, že vaše dítě zvládlo dobře zápis i díky tomu, že jste mu byl/a nablízku?
a) ano
b) ne
14. Myslíte si, že netradiční formou zápisu se dá správně posoudit školní připravenost dítěte?
a) ano
b) ne
15. Měli jste před zápisem pochybnosti o školní zralosti vašeho dítěte?
a) ano
b) ne
16. Vybírali jste školu podle jejího školního vzdělávacího plánu?
a) ano
b) ne
17. Je pro vás důležitá spolupráce rodiny a školy po dobu docházky vašeho dítěte do školy?
a) ano
b) ne